YENİ UFUKLAR

Bir Yaşama Üslubu ..... André Maurois
Bir Yurttaşın Günlüğü ..... Joseph Addison
Yunan Ozanlarından Çeviriler ..... Oktay Rıfat
Ut Çalar Atlar ..... Muzaffer Erdost
Gezici Kamera ..... Turhan Doyran
Georg Rohde ..... Azra Erhat
Anadolunun Taşları ..... Georg Rohde
Şiir Dolaylarında ..... Oğuz Arıkanlı
Derya Gülünün Etkisi ..... Rauf Mutluay
Nietzche Üzerine Eleştiri II ..... Emintürk Eliçin
Şehirden İndim Köye ..... Nurer Uğurlu
Bir Kaç Kitap ..... Sami N. Özerdim.
Cehennemde ..... Mario Saldati

CİLT : 12
SAYI : 140

OCAK
1964

YENİ UFUKLAR

Aylık sanat, düşün
dergisi
Kurucusu :
Orhan Burian

o

Sahibi :
Mihrinisa Günyol
Yazı işlerini fiilen idare eden:
Oğuz Arıkanlı.
İdare yeri : Boyacı Ahmet
So. Nuribey Han, oda 4 - 02
Çemberlitaş _ İstanbul

o

Yazışma ve Havale
adresi :
P. K. 1034
Galata — İstanbul

A b o n e :
Yıllık ..... 12 TL.
Altı aylık ..... 6 TL.

o

Bu sayıyı hazırlayan :
Vedat Günyol

o

Basıldığı yer :
Gün Matbaası
Istanbul

YIL : 1963 YENİ SAYI : 140

UFUKLAR

AYLIK SANAT, DÜŞÜN DERGİSİ
Kurucusu :
ORHAN BURİAN

BİR YAŞAMA ÜSLUBU

André Maurois

Dünyanın bütün ulusları gibi Fransızlar da Başkan Kennedy'nin ölümünden sarsıldı. Televizyon bize Paris sokaklarında iki gözü iki çeşme kadınlar gösterdi. Bu sarsıntının yüreklerde ve kafalarda yarattığı tepkinin gücünü gördük çevremizde. Ben de Jacqueline Kennedy gibi: «Hayır, hayır, olamaz, olacak şey değil bu!» diye bağırabilirdim. Genç bir insanın haksız ve hoyratça ölümü her zaman için yürekler acısı bir şeydir elbet. Buradaysa o kadarla da kalmıyor: İnsanlık, bugün için ve her zaman için varlığına muhtaç olduğu insanlardan birini yitirdiğini duymakta.

Bana sorarsanız, üzüntülerin derinliği görevin büyüklüğünden geliyor. Birleşik Amerika'nın cumhurbaşkanı en güçlü bir ulusun, dünyaya örnek olmam istiyen bir ulusun başıdır; buna lâyık da olmuştur çok zaman (Washington, Jefferson, Lincoln, iki Roosevelt'ler, Wilson). Başkan olunca, Amerikalılar'ın gözünde o insan artık politikacı olmaktan çıkar. Hem devlet adamı olur, hem ahlâk öncüsü, hem baba. Franklin D. Roosevelt öldüğü zaman, 1945'de, Birleşik Amerikadaydım. Düşmanları bile ölümüne korkunç bir mutsuzluk gözüyle bakıyorlardı.

John F. Kennedy'nin ölümüne gelince, bir önderi yitirme üzüntüsüne, onarılmaz bir şeyi ve bir çeşit yaşama

üslubunu kaybetmenin korkusu ekleniyor. Adetâ binbir Gece Masallarından çıkmış bir karıkoca: tatlı ve güzel bir kadın ve ateşli, hayat taşan bir adam ile birlikte gençlik, tazelik girmişti Beyaz Saray'a. Kırk yaşındaki kuşaklar, Truman gibi, Eisenhower gibi yaşlı adamlarla nöbet değiştiriyorlardı. Gençliğinden ürken ya da kendine ihtiyar pozları vermeye yeltenen bir gençlik değil, ateşli gücünden, düşüncelerinden gurur duyan, yurdunu da gençleştirmeye kararlı bir gençlikti bu.

Uzun zaman aydınlardan, yenilikçilerden ürken Amerika, birden bire, yeni ve araştırmaya meraklı düşünceye sevgiyle verivermişti kendini. John F. Kennedy Harvard Üniversitesinin parlak bir öğrencisiydi. Politika felsefesi üzerine tezler yazmıştı. Başkan olunca, öğrenci kılığını, açık renkli tweed ceketini, dağınık saçlarını bırakmıyacaktı. Harvard'daki hocalarına beslediği büyük hayranlıkla, içlerinden en seçkinlerini, atılgan ve aykırı düşüncelileri bakan ya da elçi olmaya çağıracaktı.

Biz yazarlar, içimizden birinin Beyaz Saray'a girmiş olduğunu düşünebilirdik. Çünkü, Kennedy yaman bir yazardı. Omurga kemiğiyle ilgili ağır bir hastalığa yakalanıp yatağında aylar, yıllar geçirmek zorunda kalmış ve can sıkıntısını bir kitap yazmakla yenmişti: **Profiles in courage.** (1) Düşüncelerine bağlı kalma pahasına mevkiinden olmayı, halkın sevgisini yitirmeyi göze almış olan bu devlet adamlarının portreleri ona Amerika'nın en büyük edebiyat ödülünü, Pulitzer ödülünü kazandırmıştı. Bu başarı onu uyuşup kalmaktan kurtarmış ve en yüksek mevkie doğru atılmasına yardım etmişti.

1960'da Kennedy Başkanlığa adaylığını koyduğu zaman Birleşik Amerika'da bulunuyordum. Seçim kampanyasını televizyonda izledim. Görülecek şeydi bu. Atılgan üniversite öğrencisi sorunlar ve olaylar üstüne sorulanlara eşsiz bir bilgiyle atılıyor, hepsinin karşılığını bir bir veriyordu. Bu genç, bu biraz garip yüz, televizyon perdesini tutuşturuyordu sanki. **Profiles in courage** yazarı gö-

(1) Bu kitap **Fazilet Mücadelesi** adıyla Doğankardeş yayınları arasında çıkmıştır.

zünü çöpten sakınmadan Amerikanın ve dünyanın başbelâsı dertlere saldırıyor, kendini bile esirgemiyordu. **Yeni Sınır**'dan söz ederken, bir zamanlar Wilson'un **Yeni Özgürlükler**'le, Roosevelt'in **New Deal** ile yarattığı coşkuya benzer bir şeyler duyuyordu insan. Konuşmasının üslubu, o eşsiz söz ustası Lincoln'unkini hatırlatıyordu. Bu gür sesli gençlik zaferi kazandı sonunda.

Beyaz Saray'da düşünce adamları görülmeğe başladı. Aynı zamanda birer eylem adamlarıydı bunlar. Bu eski yapıyı yeni tablolar ve eşyalarla süsliyen bu parlak çift yazarları, sanatçıları saygıyla karşıladılar. Cesaretin yoldaşı akıl ağır basmaktaydı. Çetin günlerdi yaşanan. Joconda'yı, Nobel'lileri bağrına basanlarca medeni haklar sorununu bir düzene bağlamak gerekiyordu; Cuba'yı Birleşik Amerikanın kalbine nişan alan bir tabanca olmaktan çıkarmak, Rusya ile bir arada, insanca ilişkileri elden bırakmadan barış içinde yaşamayı sağlamak gerekiyordu. Üç çetin yıldı sürüp giden. Yanılmalar olacaktı ister istemez. Ama elde edilenler alabildiğine olumluydu.

İnatçılığa kaçmamak şartıyla sertlik, sarsılmazlık verimli bir şeydir. Cuba'daki füzeler konusunda çok sarsılmaz olan John Kennedy, hiç bir zaman kimsenin onuruna dil uzatmadı. Kruçef'e karşı, bir devlet adamı olarak, saygısı vardı. Karşılıklıydı bu saygı. O ünlü kızıl telefon konuşması, insanlığın kaderini ellerinde tutan iki önderin barış isteklerinin sembolü kalacaktır. Her biri karşısındakine bir takım fedakârlıklar yapmak zorundaydı. Bununla beraber Kruçef'in Prof. Baghorn'u serbest bırakması için Kennedy'nin bir sözünün yetivermesi kişisel yetinin sınırsız değerini açıklamaktadır. «Çünkü Doğu doğudur, Batı da batı ve hiç bir zaman karşılaşmıyacaklardır.» Ama iki gerçek adam karşı karşıya geldi mi, hiç bir şeyden umut kesmemek gerek.

Çeviri : **V. G.**

BİR YURTTAŞIN GÜNLÜĞÜ

Joseph Addison

Roma imparatoru Augustus, ölümünden bir kaç dakika önce, baş ucunda bekliyen dostlarına, rolünü iyi oynayıp oynamadığını sormuş ve onların olağanüstü övgüleri üzerine, «Öyleyse alkışlayın da sahneden çıkayım!» demişti. İnsanların, bu dünyada oynamakta oldukları rolü ve geride bırakacakları kimselerin kafasında ne gibi bir düşünce uyandıracaklarını daha sağken düşünmeleri gerekir. Acaba yaptıkları işler için dünyaya gelmiye değer miydi, aklı başında bir insana yakışır işler miydi bunlar? Kısacası, davranışlarımız bu dünya için mi çıkar sağlar, yoksa öteki dünya için mi?

Bir dalkavuk ya da soytarı, bir yergici ya da arkadaş, kendi kendine düşünse, mezara konurken ve ruhu başka bir dünyaya göç ederken, İngiltere'de kimse onun gibi iyi yiyip içemedi, arkadaşlarını gülünç etmekte onun gibisi yoktu, kötülükte onu kimse geçemedi ya da hiç bir gece üç şişeyi devirmeden yatmadı diye övülmek onun ne işine yarar? Doğrusu bunlar, bir takım tanınmış kişilerin mezarlarında çekilen beylik söylevler ve ağıtlardır.

Ama bu gibiler aramızdan çekildikten sonra bir an bile anılmazlar. Arkalarında hiç bir iz bırakmadan giderler, sanki hiç yaşamamışlar gibi unutulurlar. Yoksullar onları istememişler, zenginler onlar için üzülmemişler, bilginler de onları övmemişlerdir. Halk onların yokluğunu duymamıştır, kimse onlar için ağlamamıştır, akılsız insanlardan başka kimse onlara önem vermemiştir. Tanınmış bir Fransız yazarı, aşağı yukarı şöyle der: İki soylu kişi görürdüm penceremden sık sık, ikisi de kazık gibi aklı başında kimselerdi. Bu iki kişi, sabahtan akşa-

ma değin iki düz taşı ha babam birbirine sürter dururlardı: Hani derler a, mermer parlatırlardı, vakitlerini boşuna harcarlardı.

Dostum Sir Andrew Freeport, geçen gün kulüpte otururken, bir kaç gün önce ölen ılımlı ve kanık bir yurttaşımızdan söz etti bize. Dünya gözünde değil de, kendi gözünde büyük önemi olan bu ciddî adam, bir kaç yıl önce bir günlük tutmuş. Sir Andrew, bu günlüğün bir haftalık bölümünü bize gösterdi. Bu günlükte, ele aldığım konuya uygun öyle şeyler seçilip yazılmış ki, okurlarıma onun bir parçasını sunmak yerinde olacak. Şunu da söyliyeyim, bu ölen kişi, gençliğinde iş adamı olmak üzere yetiştirilmiş, ama sonraları kendini iş hayatına uygun, bulmamış ve yıllarca orta halli bir gelirle yaşamış gitmiş.

Pazartesi, saat sekiz. Giyindim ve oturma odama gittim.

Dokuz, gene öyle. Diz bağımı bağladım ve ellerimi yıkadım.

On, onbir, oniki. Üç pipo iştim. Supplement'i ve Daily Courant'i okudum. Kuzeyde durum kötü. Mr. Nisby de öyle diyor.

Öğleden sonra bir. Tütün kutumu kaybettiği için Ralph'a çıkıştım.

İki. Yemek yedim.

Üçten dörde. Şekerleme.

Dörtten altıya. Kırlarda dolaştım. Rüzgâr güney, güney-doğu.

Altıdan ona. Kulüpteydim. Mr. Nisby'nin barış üstüne düşünceleri.

On. Yattım, deliksiz uyumuşum.

Salı. Tatildi. Her zamanki gibi kalktım.

Dokuz. Ellerimi yüzümü yıkadım, traş oldum, ayakkabılarımı giydim.

On, onbir, oniki. İslington'a kadar gittim.

Saat bir. Müshil aldım.

İki ile üç arası. Eve dönüş, yemekte bir parça et ve bacon.

Üç. Her zamanki gibi şekerleme.

Dörtten altıya. Kahveye gittim. Gazeteleri okudum. Sadrazam boğdurulmuş.

Altıdan ona. Kulüpte. Mr. Nisby'nin büyük Türk üstüne sözleri.

On. Sadrazamın rüyası. Uykum kaçtı.

Çarşamba, saat sekiz. Ayakkabımın kulağı koptu. Ellerimi yıkadım, yüzümü yıkamadım.

Dokuz. Kasabın hesabını ödedim. Kuzunun geri kalan budunu yedim.

On, onbir. Kahveye gittim. Kuzeyde neler oluyor! Siyah perukalı bir yabancı kiler durumunu sordu.

Birden ikiye. Bir buçuk pipo içtim.

İki. Her zamanki gibi yemek. Midem iyi.

Üç. Bir sahan düşmüş, şekerlemem yarıda kaldı. Ahçı kadın sevdalı mı ne, yemekleri çırpıştırıyor?

Dörtten altıya. Kahveye gittim. İzmir'den gelen habere göre, sadrazam boğdurulmuş, sonra kafası kesilmiş.

Akşamın altısı. Kimse gelmeden yarım saat kulüpte oturdum. Mr. Nisby'ye göre, sadrazam altı dakikada boğulmuş.

Gecenin onu. Yattım. Sabahın dokuzuna kadar deliksiz uyudum.

Perşembe, dokuz. Saat ona kadar Sir Timothy'yi bekledim. Söz vermişti, getirmedi kirayı.

Öğleden sonra iki. Yemeğe oturdum. İştahım yok. Bir bardak bira içtim. Sığır eti yedim.

Üç. Şekerleme yapamadım.

Dört, beş. Ralph'a yeni bir tütün kutusu verdim, kulağını büktüm. Ahçı kadını sepetledim. Mr. Timothy'ye haber yolladım. Bu gece kulübe gitmedim. Dokuzda yattım.

Cuma. Bütün sabah Timothy'yi düşünmekle geçti. On ikiye çeyrek kala geldi.

Oniki. Bastonuma bir sap, ayakkabıma kulak aldım. İştahım açılsın diye bir bardak sıcak bira içtim.

İki, üç. Yemek yedim, güzelce uyudum.

Dörtten altıya. Kahveye gittim. Mr. Nisby'yi gördüm. Bir kaç pipo içtim. Mr. Nisby diyor ki, alkollü kahve kafayı bozarmış.

Saat altı. Kulüpte geç vakte kadar kaldım.

Oniki. Yattım. Rüyamda sadrazamla birer küçük bira içiyormuşuz.

Cumartesi. Dokuzda kalktım. Kırlarda dolaştım. Rüzgâr güney-doğu.

Oniki. Yağmura tutuldum.

Öğleden sonra bir. Eve döndüm, kurundum.

İki. Mr. Niby benimle yemek yedi. Önce ilikli kemik, sonra şarapla dana eti.

Üç. Gene uyudum.

Altı. Kulübe gittim. Bir çukura düşmüş gibiydim. Sadrazam yüzde yüz öldü.

Adam, böylesine saçma sapan şeylerle dolu ve hiç bir gelişmesi olmıyan bir yaşamı öyle ciddî ciddî yazmış ki, okurun şaşıp kalacağından hiç kuşkum yok. Ama her gün karşılaşıp konuştuğumuz kimselere baksak, çoğunun şu üç önemli işten başka bir şeyle ilgisi olmadığını anlarız: Yemek, içmek, uyumak. Ama ben bir devlet işi ile uğraşmıyan ya da şan şeref ardında koşmıyan kişinin, vaktini boşuna harcadığını sanmıyorum. Tersine olarak, şuna inanıyorum ki, bugün kimsenin değerlendirmediği o türlü işlerde harcadığımız saatler pek az yararlı olabiliyor; oysa ötekiler, hiç olmazsa insanoğlunun dikkatini kendi üzerlerine çekiyorlar. Kişi, tek başına, sessiz sedasız çalışmanın yollarını bulmakla daha akıllı ve iyi olur; gösterişe kaçmadan, gürültü patırtı etmeden övülmiye değer işler yapar. Ama bütün okurlarıma salık veririm, bir hafta içinde neler yaptıklarını bir günlüğe saati saatine yazsınlar. Böyle bir deneme, onlara gerçek durumlarını gösterecek ve ne gibi bir kişi oldukları konusunda ciddiyetle durmalarını sağlıyacaktır. Bir gün deyip geçmeyin, o bir gün başka bir günün yanlışlarını düzeltebilir ve bir adama da kolayca unutulacak, anlamsız davranışlarını tartma olanağını verir. Bunu gözden uzak tutmamalı.

Çeviri : **Melih Cevdet Anday**

YUNAN OZANLARINDAN ÇEVİRİLER :

KEÇİ ÇOBANI DAFNİS

Ağ gerdin dağlarda bütün gün, tuzak kurdun;
Yan geldin yaprakların üstüne uyudun.
Senin de peşine avcılar düştü, Dafnis!
Başına sarmaşıklar takınmış Priapos
Ve Pan daldılar işte yattığın mağraya.
Uyan Dafnis, uyan yavrum ele geçmeden.

Siraguzalı Teokritos
(İ.Ö. III. Yüzyıl)

TİRSİS'İN KEÇİSİ

Köpeklerin bir avaza havlıya dursun,
Bir kurt kaptığı gibi götürdü keçini.
Küçüktü, oynaktı, güzeldi biliyoruz.
Ge! Tirsis, ağlama iki göz iki çeşme;
Tüyü bile kalmadı, ağlamak boşuna!

Siraguzalı Teokritos

ROMA'NIN BUYRUĞU

Bütün dünya buyruğuna girdi Roma'nın;
Ne deniz kaldı, ne kara!
Kapat Zeus, kapılarını Olimpos'un,
Gökyüzüne geldi sıra!

Alfeios
(İ.Ö. I. Yüzyıl)
Çeviren : **Oktay Rifat**

UT ÇALAR ATLAR
e y k ü s k ü n a t

Muzaffer Erdost

Bir uğultu muyum? İçten içten yankılanarak dağlara ve sessiz kendi içime, kendi sineme çarpan bir uğultu muyum, küskün bir uğultu mu? Yükseklerde, en aşağılarda gizli bir ürperiş içinde aktı bu sular, bu sular, bu sular... Görmedin ve görmedik. Gittiler ve belki duruldular. Ben döndüm yolları, döndüm ve işte geldim ey şaşkın kaynağım, işte. Ey orada duran ağaç, döndüm ve işte hepiniz bildiniz yalnız kaldığımı, yapayalnız.

Ben dönerim ve daha yalnız dönerim. Ey benim eski susuşum, mezar taşım, kımıldamaz eskiliğim. Sürülen bir tüfek gibi atılan ve işte ben gittim, gittim göklerdeki yalnızlığıma, göklerdeki cinayetime, ve artık bir gül gibi yok gece. Senin benzeyişin, senin uykusuzluğun gibi yok gece. At üstünde at gibi duruşun. Ey küskün kuş, kırılmış kuş, içi dolu kuş; çıksan yükseklere, en büyük ağaçlara. Görünür mü dağlardan o.

Acı çekeceğim, acı çekeceğim. Bedenim benim, soylu ağırlığım. Geldin bu boşluğa, bu kızgın ülkeye, bu şaşkın ve oturmamış dünyaya. İşte bütün yolları zorladın. Azalmaz gibi boşluk duvarı, çekilmez gibi onun saçma yüzü. Gene de ben koşacağım senin boş tarlanda, koşacağım, koşacağım.

Hüzün kapılara değdi mi seni ne dinlendirir ey küskün at? Koşar ve gene dönersin o ateş duvarına, o kızgın yakıcı duvara. Senin etlerin yanmaz maviden mi? Sen acı çektiğin zaman inlemez misin? Sen acı çektiğin zaman kişnemez misin dağlara? Ey küskün at, başı dik, gözleri sert, yüreği parçalı at. Hüzün duvarları üzerine akıyor, acı üzerine akıyor, sessiz akıyor, içinden, içinden, hiç bir şey yokmuş gibi. Uyanacağım ki, çarşamba. Uya-

nacağım ki, perşembe. Uyanacağım ki, duvar, duvar, duvar. Yokmuş gibi duvar, yokmuş gibi bin duvar. Ve güneşe kadar yükselen, yokmuş gibi soğuk, katı duvar. Ve de ey yalnızlık, ey atların eğri eğerleri...

Çıkar, çıkar bir ağaçtan bakarım. En uzak dağların arkasından, nerede o. O benim gezip döndüğüm, sevip sevip dinlendiğim, ter içinde aktığım. Nerede, nerede, ey yükseklerden bakan kuş, ey. Ey duvarıma çarpan su, ey beni göklere götüren at. Nerelere gitsem o boşluk, o acı. Acı çekeceğim, acı çekeceğim ve kimse duymıyacak.

Ut çalar atlar, ut çalar geceleri atlar, kirli duvarların dibinde atlar.

isyan etmiş ata ağıt

At, dur, gitme at. Soylu at, yakışıklı at. Dön at tekrar dön uçtuğun göklerden. Kanatlarını çırpa çırpa in toprağımıza. Hep seni bekliyoruz. Kuytu bir ormanda seni bekliyoruz, azgın suların ortasında. Göklerden bize döneceğin anı. Ey acı, yorul onun uçtuğu göklerde.

At dur, gitme artık, gitme. İndiğin engin sulardan dön at. Bin denizin arkana dizildiği o yerden. Bizi suların içinde susuz bırakma at. Çıkar, sabahları kapılara bakarız. Senin eşindiğin yolları şimdi otlar kapamış. Dön at, yıkılmış ve yorulmuş evine dön at. Çocuklar sen yoksun diye artık uyanmıyorlar. Uyanmıyorlar ve uykularında seni bekliyorlar. Bu ölü kalkmak istemiyor toprağımızdan. Ağır bir yeşil gibi duruyor avlumuzda. Gel at, dön at, bu hüzün toprağına, bizim hüznümüze dön at.

At dur, daha uzaklara gitme, dur at. Bize rüzgârını gönder, bize kokunu, nefesini gönder. Geceleri ne kadar ışık varsa yaktık ve ormanlarda, sularda, göklerde seni aradık. Mağaralarda, eski evlerde, dökülmüş dağlar altında. Topraklarımız kurudu, sularımız yandı. Gel üstümüze gölgenle. Cesur nal vuruşunla. İşte senin çevrene dizildik, üstüne eğildik. Duy bizi, duy çocukların aç sesini, kilerden gelen acı ağıtı. Duy ve dön uçtuğun göklerden.

At dur, ey at dur. Akma toprağa. Üstünde uçan sinekler seni arıyorlar, o eski seni, o kuyruk vuruşlarını. Tarlalarımız çöktü akıyor at, ölüm toprağa akıyor at, teneşirden su damlıyor at.

Sen gittin, işte biz bakıp kaldık göklere.

GEZİCİ KAMERA

Turhan Doyran

Olağanüstü olayların, kişi duygusu ve iç hayatının önemli filmlere konu verdiği bir çağda, gerçeğe dönüş, ve çeşitli gerçek aramaları Fransız sinemasında belirmektedir. Kameranın ve ses almanın yeni şekilleri, çekimi kolaylaştırmakta, bu yoldan «gerçek»e dönüşe özel bir anlam vermektedir. Televizyonun, belgesel ve bilimsel (') filmlerin etkileri sanatçıda bu gerçeğe dönüş isteğini uyandırırken, yeni buluşlar, yeni araçlar kameranın kişi içine toplum içine girmesini, olayları kovuşturmasını sağlamaktadır. Yeni bir akım, aktörü, yâni «oyun»u kaldırmak istemekte, gerçek olayları çekmektedir. Bu akımda görüşler, amaçlar değişmekle beraber söyleyebileceğimiz gezici kameranın aldığı önem, başka bir deyişle kameranın gezici oluşudur. Sinema da tiyatro gibi, gelişmesinin her şeyden önce zenginlikle elde edileceğine inanmaktadır. Yeniliği, süresi ve yol gösterme gücü ne olursa olsun, her akımın önemi, verdiği eserlerle belli olur. Kameranın hayata girmesi, estetik içi ve dışı şeylerden sanat eseri yapmak isteği, ne gerçeğin tek gösterimi, ne de bu amaçla yapılan yepyeni bir şey değildir. Sanatçılarının ve verdiği bir kaç eserin önemi iledir ki, bu akımdan sözetmemek, ona bugünkü sinemada yer vermemek güçtür.

Kameranın kişiye yaklaşması, olayların tanıklığını yapması, studiodan çıkarak gerçek hayatın içine girmesi, on yıldan beri çoğalmıştır. Bunu televizyona borçluyuz. Günü gününe olayları göstermek, zaman ve uzay kesimini unutturmak, olayları çabuk göstermek, çoğu zaman açı seçimini savsamak, değişim bir montaja bağlı

kalmak, çevriciler arasına yeni bir öğretimi sokmuştur. Öte taraftan fotoğrafı çekenin, sesi alanın kendi filmini kendi yapmak isteğini görüyoruz. Televizyondan gelenlere yeni araçları da sokarsak, kameranın nasıl küçüldüğünü, görme ve göstermenin nasıl geliştiğini kolayca anlarız. Manyetik araçların, transistorun, elektronik kameranın bulunması, çekiciye serbestlik vermiştir. Öte taraftan 8 veya 16 mm. den 36 mm.'ye çevirim eskisinden kolaydır: bu kameranın daha da küçülmesini sağlayabilir. Ses almak için aynı şey. Bugün kameranın kolayca saklanabildiğini, varlığını bildirmeden resim alabildiğini, hayat içinde tanıklık yapabildiğini görüyoruz. İşte bunun içindir ki, sanatçılardan bir çoğu, yeni kamerayı şu veya bu bölümde kullanmakla yetinmiyorlar, bütün filmi bununla gerçekleştiriyorlar.

Yeni araçların sinemayı, tamamına değiştirmese bile, çeşitli akımlarla ona yeni bir çehre vereceğine inanıyoruz. Her şeyden önce manyetik çekme, ve kısa bir zamanda gösterme, sanatçıyı çoğaltacağı gibi, süre, çağ ve uzay konularının yeniden düşünülmesini isteyecektir. İşte filmde, sinemada bu önemli değişmeyi beklerken, yeni araçların şimdiden kullanıldığını ve yeni araçların yeni akımları getirdiğini görüyoruz. Bundan on yıl önce dış sahneleri çekmek pahalıya mal olduyordu: aktörü kullanmayan bir çok İtalyan neo-realist filminin, sanıldığının tersine olarak, studiodan çıkışı, sokağa ve kişiye dönüşü, çok daha pahalı ödediğini biliyoruz. Aktör olmadıkça, büyük bir çokluğu ardına almadıkça, dış sahnelerin çekimi bugün için de en pahalı şeydir. Ancak, yeni çekiciler, meselâ Robert Enrico, yeni araçlardan faydalanarak, aktörün rolüne yeni bir şekil vererek, ucuza nasıl film çekileceğini göstermiştir. Bunun sonucu yazımızda belirtmek istediğimiz ilk önemli noktadır: sinema, sadece çok parayı bulanın sanatı olmaktan çıkmıştır.

Göstermesini ve söylemesini bilmek, kişiyi düşündürmek gibi gerçeğe varılacak yollar vardır. Sanatın gerçeği ile günlük hayatın gerçeği çatışmasa bile, hiç bir zaman aynı şey değildir: sanatta gerçek belirli bir amaca var-

malıdır. Nasıl ki dış hayattaki güzel başka, sanat anlamında güzel başkadır. Öte taraftan beğenimi arttıran, kişiye çevrem içindeki yerini belirten söylem, konusunu günlük olaydan alsın, sanatçı yaratımından alsın yalan olabilir mi? Sanatın gerçekle ilgi ve ilişiğini biliyoruz. Sinemada bu değişecek değildir. Söylemek istediğimiz tek şey, günlük hayattan tamamiyle uzaklaşabilen, olmayacak şeyleri oldurtabilen sinema, gerçeğe en çok yaklaşabilecek ve onu en iyi şekilde verebilecek bir araçtır. Yeni akım bunu unutmamıştır: gerçeğe bağlı bir sinema isterken, bu sanatın kendi koşullarını, kurallarını unutmuyor.

Bu yeni akımda, kameranın gördüğü, elbette montajdan geçecektir. Buna rağmen bir çok sanatçı montajı sadeleştiriyor. Bu sadelik bütün resimlerde ve film süresinde görülecektir. Saklansın saklanmasın, hiç bir zaman küçük bir kamera yetkin resim veremez. Kişi ve dekorların görümünde ışık ayarlaması da yoktur. «Çevrinme» ve «Kaydırma» (") hiç bir düzenleme olmadan, çoğu zaman elle yapılan şeylerdir. Kamera kişinin ardından gidiyor, olayda kesim vermemek için, tek kamerada, tek açıda kalıyor. Sahnelerin yenilenmesi, provası yoktur. Her plân, her sahne bir defa çekilmiştir. Ses bir defa alınmıştır. Sinema tekniği, anlatımı sadeleşmiştir. Aynı kamera, sahne değişiminde ayni rolü oynamaktadır. Bütün güçlük, konu seçiminde başlamaktadır. Hemen söyleyelim, bu yolda da sadelik, ister istemez seçilecektir. Çapraşık olayları bulmak güç olmasa bile, bunu önceden bilmek, olayın geçeceği anda hazır olmak, olağan üstü ön duyguyu ister. Bunun için sanatçı, filminde baş yeri verdiği bir kişiyi seçmektedir. Onun ardından gitmekte, olaylar içinde, kişiler karşısında onun günlük hayatını, veya hayatından bir bölümü göstermektedir. Başına gelecekler, çapraşık olaylar olabilir; başına hiç bir şey gelmeyebilir. Sanatçının ödevi, önemsiz sayılacak şeylerin önemini belirtmek, günlük olaylar arasında ilgiyi ve ilişiği belirtmek, bunlar etrafında kişiyi düşündürebilmektir. Küçük şeylerden bir

(') (") **Nijat Özön; «Sinema Terimleri Sözlüğü».**

bütün yapabilmek, sanatçısına göre hem kolay hem güçtür.

Hayatı anlatılan kişi, kameranın ardından geldiğini çoğu zaman bilmektedir. Hayatında bir çeşit aktörlüğe girdiği de söylenebilir. Ancak, onun her şeye rağmen hayatını yaşayabilmesi, yeni akımın istediğini yapabilmesidir ki filmin başarılı olup olmayacağını belirtir. Çoğu zaman aynı kişi, kameranın onu gördüğünü bilmektedir. Ne olursa olsun, kamera o kişi etrafında dolaşmakta, gerçekçi olmaktadır. Çekilen filmi düzenlemek, kuru kuruya gerçekle yetinmemek, ona bir anlam vermek sanatçının işidir. Sanatçı, seçtiği kişinin başına ne geleceğini bilmese bile, bu kişiyi seçmede titiz davranmalıdır. Hayatına ilgileneceğimiz, bize üzerinde düşünebileceğimiz olayları verebilir. Elbette sanatçı, bir yerine, bir çok kişiyle birden ilgilenebilir, bir ülkeyi, meselâ François Reinchebach yaptığı gibi, bir geminin gezinti boyunca içinde geçenleri anlatabilir. Kameranın hayatın içine girmesi, günlük hayatın kişileriyle, olaylarıyla bir defa için görülmesidir ki, bu şekle, bütün gerçekci sinemada özel bir yer veriyor. Yoksa öğelerini gerçekten alan sinema daha geniştir. Ve elbette doğmak için bu yılları beklememiştir. Vertof'un «Göz-Sineması» «Göz-Kamerası»ndan Frédéric Rossif'in tarihsel olayları toplayan filmlerine kadar, geçimini doğrudan doğruya hayattan alan filmler çoktur.

Fransız sinemasında bu yeni akımda dört çeviricinin adını sayabiliriz; Jean Rouch, Rrançois Reinchebach, Robert Enrico ve Bertrand Blier. Dört sanatçı ve dört değişim anlayış...

Etnoloji filmleri ile işe başlayan Jean Rouch, bize Afrika'dan resimler getirmiş «Ben bir Siyah»la, insanoğlunun geçmişini ve geleceğini aramada en güzel filmini vermişti. İnsanı sadece göstermekle yetinmeyen, geçmişi ve rengi ne olursa olsun insanların birbiriyle ilgilenmesini isteyen bu çevirici, kısa filmden uzuna, bilim araştırmasından insanlık duygusuna erişmişti. Kamerayı kullanışı onu yeni araştırmalara yönetmişti. Sinemanın ne olduğunu bilmiyen kişiler gibi, herkesin, günlük hayatının kamera önünden geçeceğini, ve bunun birleşiminin ilgili

eserler vereceğini göstermiştir. Son eserlerinden «La Punition», bunun sadece gerçek araştırması olmadığını, sanat araştırmalarının, bugüne kadar verilen şeylerden değişimin, kameranın bu özel kullanışı ile gerçekleşebileceğini belirtiyor. «La Punition»da çektiği kişiler yarı aktör de sayılabilir. Ancak sanatçı onlara konusunu vermemiştir, konuşma daha önceden belli değildir. «Commedia dell Arte»nin, provasız, bir tek çekimle, bir tek ses almayla sinemada yepyeni bir şekil alacağını bu filmde görmekteyiz.

Jean Rouch'un son filmi, Fransa'da televizyonda gösterildikten sonra unutulur gibi oldu. Yeni çevirim şeklinin en önemli başarısı François Reinchenbach'ın, bir siyah boksörü konu aldığı «Un Coeur gros comme ça» (Koskoca bir yürek) filmi sayılabilir. Daha önce Amerika üzerine, aynı kamera ile röportaj filmi çeken ve bu yolda da yeni bir akımı sağlayan Reichenbach, bu filminde Paris'e gelen Senagalli bir boksörün hayatını, umutlarını, günlük endişelerini gösteriyor. Locarneo'da ödül alan, Fransa'da «Delluc Armağanı»nı kazanan bu film üzerinde tartışmalar çok olmuştur. Rouch'un öğretiminden faydalanmadığını söyleyen sanatçı, gerçekçi kamera veya gerçekçi sinema olsun, filminin her şeyden önce gösterdiği kişinin samimiyetine dayandığını söylüyor. Kameranın her an saklı olması güç olsa da, çevirici «oyun»u kaldırmakta, hayatını anlattığı kişiden kamerayı unutarak yapacağını yapmasını istemektedir. Bu yolda yürüyen Reichenbach, «France» gemisi için bir film çevirmiş, ve eserlerinde samimiyete, oyunun kalkmasına önem vermiştir. Her şarkıcının, güzel kadının film çevirdiği bir anda, oyunu düzenleyenin her şeyden önce film sanatçısı olduğunu görmüştük. Reichenbach bunun değişim bir örneğini vermektedir.

Robert Enrico'nun yaptığı bu iki sanatçıya benzemez. Fransız hükûmeti ondan Pyrénées Dağları için bir film istemiştir: çektiği gördüğü şeydir. Olayları göstermeden dağları, uçakları, yapıları gösterir: seyirci üzerinde tepkileri büyüktür. O da kısa filmden geliyor. Bizce Fransız sinemasının en önemli sanatçısı. Gelecek yıllarda sözü

edileceğine inanıyoruz. «Güzel Hayat»ta kamerayı bir «kişi» yapmaya, böylece seyirciyi, göstermek istediği şeylere yaklaştırmaya çalışıyor. Robert Montgommery'nin «Subjektif Kamerası»ndan çok, duygulu bir kamera bu sanatçının baş amacıdır.

Bertrand Blier'ye gelince, onun kamerayı kullanışı, gerçeği araması hiç bir sanatçınınkine benzemez. Kişilerini stüdyoya getirmekte, bunu yapmasa bile çağırdığı kişilere, kamera karşısında olduğunu bildirmektedir. Ancak, istediği ne oyun oynamaları, ne de bir konuyu olaylaştırmalarıdır. Onlardan sadece bir konu etrafında konuşmalarını istemektedir. Büyük Fransız aktörü Bernard Blier'nin oğlu Bertrand Blier'nin bu yolda çevirdiği ilk filmi «Hitler mi? Tanımıyorum» büyük bir başarı olmuştur. Tartışmalar da elbette çok.

«Hitler mi? Tanımıyorum», Paris ve taşradan 16 ve 20 yaşlarında oniki erkek ve kız çocuğun, kamera önünde konuşmasıdır. Filmin Hitler'le ve siyasetle hiç bir ilgisi yoktur. Sadece ondan sonra gelmiş, çeşitli topluluklara bağlı gençlerin, türlü konularda konuşmaları, düşüncelerini, yaptıklarını söylemeleri. Günlük hayat, burada sadece konuşmalardadır. Filmin önemi, sadece bu konuşmalara dayanmasına, yâni hiç bir görülen olayı, devinmeyi içine almamasına rağmen, seyirciyi ilgilendirmesi, güldürmesi ve düşündürmesidir. «Hitler mi? Tanımıyorum» bütün eleştiriciler tarafından, beyenilsin, beyenilmesin, yeni bir şekil olarak alkışlanmıştır. Film, bir yıllık araştırma, iki haftalık çekim ve beş aylık montajla gerçekleşmiştir. Montajın önemi bellidir.

Gerçekçi kameranın yol açtığı yeni akımda başka sanatçıları sayabiliriz. Şimdilik tekrar edeceğimiz, yeni bir akımın, bir kaç yıl içinde değişim bir çok akıma yol açtığıdır. Rouch, Reichenbach, Enrico'nun önemi burada belli olmaktadır: buldukları şeyle yetinmemekte, onu bir araştırma aracı etmektedirler.

GEORG ROHDE

Azra Erhat

Batılılar üniversiteye «Alma mater» derler. Gerçekten de bizi okutan, yetiştiren, aydınlığa, insanlığa kavuşturan öğretmen besi, veri dağıtıcı bir anamızdır. 1960 yılında hocam Georg Rohde'yi yitirince, ben de bir bakıma öksüz kaldım.

Prof. Dr. Georg Rohde 1935'te Hitler Almanyasından kaçarak Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Klâsik Filoloji bölümünü kurmaya gelmişti. 1949'a kadar Ankarada kaldı, gecesini gündüzüne katarak öyle bir çabayla çalıştı ki, Türkiye Klâsik Filoloji diye yepyeni bir bilim kolunu bütün araçlarıyla kurduğundan, yüzlerce öğrenciye lâtince ve yunancayı öğrettikten başka, yurdumuzda klâsik kültürün ve humanizma görüşünün yerleşmesine, yayılmasına ön ayak oldu. Bu yolda Hasan-Ali Yücel'in sağ kolu idi, çevirilecek klâsikleri seçer, çevirmenlere yol gösterir, çevirileri eleştirirdi. Lâtince öğretiminin birkaç liseye yerleşmesini sağladı, ders kitapları hazırladı, öğretmenleri yetiştirdi, nasıl ders vereceklerini yerinde gidip gösterdi. Fakültede asistanlar, doçentler, doktora öğrencileri yetiştirdi. Bu arada yönetici olarak eşsiz yetilerini Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin hizmetine verip, bu kurumu çeşitli bilim kollarının araştırma amacıyla işbirliği yaptıkları Batılı bir fakülte düzenine sokmaya çalıştı. Ama erdem ve başarılarının en büyüğü Anadoluyu anlamış, Anadolunun bilimine kendini vermiş olmasıydı. Atatürk'ün çizdiği yoldan giden Prof. Rohde'nin asıl amacı tarih, coğrafya, arkeloji, antropoloji bölümlerinin birlik çabalarıyla doğup canlanacak Eski Anadolu Enstitüsünün kurulmasıydı. Öğrencilerini

bu alanda çalışabilmek ve böyle bir kuruma faydalı olabilmek üzere yetiştirirdi.

Anadolu biliminin aydınlanması için hiçbir çabayı çok görmezdi. Topraklarımızda Yunan-Roma çağından kalma ne varsa, hepsi ile ilgilendi, tarih, din tarihi, coğrafya, arkeoloji, epigrafi alanlarında yeni ve verimli araştırma yolları açmaya uğraştı. Prof. Rohde bir Türk üniversitesinin profesörü olup da dışarısı için çalışan bir bilgin değildi. Çalışmalarının ürününü Batılı bilim çevrelerinde yayınlamayı tek ün kazanma yolu diye görmezdi. Dışardan çok, içeriye çevrikti, içten emeli milletlerarası bilim alanında Türkiyenin de yer alabilmesiydi.

Prof. Rohde'ye biz hakkını verdik, ya da veremedik. Kendisi öldükten üç yıl sonra bu konunun tartışılacak bir yönü kalmamış olsa gerek. Ama Prof. Rohde'yi tanıyanlar, sevenler sevinecekler bugün, çünkü eşi Irmgard Rohde ve Batı Berlin Üniversitesindeki asistanı Bernhard Kytzler onun yazılarından güzel bir kitap yayınlamış bulunuyorlar: adı «Georg Rohde, Studien und Interpretationen zur Antiken Literatur, Religion und Geschichte», Berlin, Walter De Gruyter, 1963. Bu kitapta Georg Rohde'nin Anadolu çalışmalarına da yer ayrılmış: Ankarada verdiği birçok konferanslar, Belleten ya da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisinde yayınladığı yazıları.

Bunlardan Anadolunun yazılı taşları hakkında Belleten'in 1943 tarihli 25 nci sayısında çıkan yazısını YENİ UFUKLAR'a aktarmayı faydalı buldum. Yazıyı yukarda adı geçen kitaptaki almanca metinle bir daha karşılaştırıp elden geçirmekte, bir az eskimiş Türkçesini bugünkü dilimize uygun olarak yenilemekte bir sakınca görmedim. Düşüncesi aydın, dili açık ve seçik, öğretisi ışık tutucu olan Hocamı böylece bir daha anmaktan sevinç duydum.

ANADOLUNUN YAZILI TAŞLARI

Georg Rohde

Geçmiş çağlarda yaşamış bir insan birdenbire karşımıza çıksa, ne yaparız? Önce şaşar, saygıyla bakarız ona, sonra içimizde merak uyanır, fırsat bu fırsat deyip eski zamanlar hakkında birşeyler öğrenmek isteriz. Yazılı taşlar da geçmiş göçmüş çağlardan kalma birer insana benzer, geçmişin tanıkları sayılabilir. Sessiz anıtlar değildir onlar. Bu taşları kim dikmişse, bize birşey söylemeleri, birşey bildirmeleri, yoldan geçene seslenmeleri için dikmiştir onları. Yazılı taş dikmekle Yunan ve Roma Ilkçağı bu amacı güderdi. Yazılı taş böylece tarihle doğrudan doğruya yüzleşmemizi sağlar. İnsanlığın yazılı taşa karşı tutumunda bu iki aşamayı sezebiliriz. Renaissance'ın onlara duyduğu ilgi daha çok duygusaldı: onları kutsal birer varlık sayar, bir taş parçası üstünde bir harf gördü mü, eski çağlar için beslediği bütün hayranlık duyguları uyanıverir içinde, yazılı taşların anlamını iyice çözememesi bu duygusunu azaltmazdı. Yazılı taşların eski çağları tanıtmak bakımından değerleri ancak yavaş yavaş anlaşılmıştır. Bir süre bunlara antika diye baktıktan sonra, anlamlarını çözmek yolunda sistemli incelemeler ve yeni araştırmalar başlamıştır. Ondokuzuncu yüzyılın tarih bilimi bu çeşit araştırmalarda çok ileriye gitmiştir: Yunanca yazılmış olanları August Boeckh, Lâtinceleri, Theodor Mommsen incelemekle ün kazanmışlardır. Yazılı taşlar bizi İlkçağın anlayışına ulaştıran temel taşlar sayılıyordu. Tarih belgelerini doğrudan doğruya inceleme yoluna giden bilim, o zamana kadar yalnız başına önemsenen tarih eserleri yanında yazılı taşlara da bir

yer ayırma yoluna gitti. Bilginler yazılı taşlardan çıkarılan sonuçlarla tarih eserlerinden elde edilen bilgiler birbirine uyduğu zaman, tarih eserlerini daha büyük bir güvenle ele alıyorlardı. Biz de ondokuzuncu yüzyıldan bugüne kadar süregelen bu akımın içinde bulunuyoruz. Yazılı taşlara karşı tutumumuz da olumlu biliminkinden başkası olamaz. Gelecek kuşakların bu alanda yeni bir yol tutup tutmıyacakları bilinemez, ama ilk araştırmalardan bugüne ancak bir noktada çığır açıldığı görülmüştür: o da İlkçağ Yunan ve Lâtin dünyası çerçevesinin içinde bulunmuş olan ülkelerde yazılı taş araştırmaları millî tarih araştırmaları ile sıkı sıkıya bağlanmış ve epigrali tam anlamıyla millî bir bilim olarak benimsenmiştir. Böylece epigrafi bugün yalnız klâsik filolojinin bir yardımcı kolu değil, çağımızı derinden ilgilendiren büyük tarih araştırmaları ile yanyana giden bir bilim sayılır. Klâsik çağların incelenmesinde felsefe ve humanizmaya yeni baştan önem verme yoluna gidilebilir, ama tarih araştırmalarının gözden düşmesi düşünülemez, klâsik çağdan kalma yazılı taşlar da ilgimizin çerçevesinden çıkarılamaz.

Anadoluda klâsik çağdan kalma yazılı taşlar iki bakımdan önemlidir: bir yandan Yunan-Roma uygarlığının değerli anıtlarıdır, ayrıca Anadolu Almanya ya da Ingiltere gibi klâsik dünyanın köşesinde kalmadığından önemlileri bir kat büyüktür. Bu önem örneğin Revue des Etudes grecques'in son çıkan LII nci cilt, 445-538 sayfalarındaki raporda belirtilmektedir: bu raporun Anadolu yazılı taşlarına ayırdığı bölüm Yunanistan epigrafisinin tuttuğu yerden daha geniştir. Anadolu taşlarının öte yandan önemi Anadolu için birer bilgi kaynağı sağlamalarıdır. Bunlar yazılmış oldukları çağ üstüne bilgi vermekle kalmaz Yunan-Roma çağından çok önceki zamanları ve kendileri yazılı belge çıkarmamış olan bölgeleri aydınlatır.

Sevinilecek bir nokta da elimize geçen yazılı taşlardan çoğunun Anadolunun klâsik dünyanın içinde en önemli bir yer tuttuğu Hellenizma ve Roma çağlarından olmasıdır. Daha eski dönemlerden kalma yazılı taşlar yok

değildir: örneğin Pers kralı Dareios'un bir satrapına yazdığı mektup elimize geçmiştir. Bu mektupta Büyük Kral Fırat ırmağının ötesinde biten yemiş ağaçlarını Asyanın başka bölgelerine de diktirmiş olduğundan satrapını övüyor, ama Apollon tapınağının bahçıvanlarını kutsal olmıyan yerlerde çalıştırmış olmaktan ötürü yeriyor. Bu yazının Roma imparatoru Hadrianus zamanında yapılmış bir kopyası elimize geçmişse de, aslının özelliklerini vermektedir.

Yazılı taşlarda Pers kralı gibi Hellenizma çağının hemen hemen bütün yöneticileri seslerini duyurur bize. Büyan yerlerde çalıştırmış olmaktan ötürü yeriyor. Bu yavakıf yazısında kendini tapınağın kurucusu olarak tanıtır. Iskenderin mirasını paylaşan Diadoklar arasında en güçlü bir kişi olan Antigonos önemli bir tarih belgesi ile çıkıyor karşımıza: bir yazılı taşta 311 yılında Kassandros, Lysimakhos ve Ptolemainos ile barış yaptığını bildirip, Anadolu kentlerinden metnini verdiği andlaşmayı benimsemelerini ister. Bu belgenin Troas bölgesindeki Skepsis kentine gönderilen kopyası taşa yazılarak bugüne kadar saklanabilmiştir. Gene Antigonos tarafından kaleme aldırılmış Teos ile Lebedos şehirlerinin anlaşma yönetmeliği değerli bir belgedir. Hellenizma çağında yaşamış kralların birçok şehirlere sadakatları için teşekkür etmek ve kendi iyi niyetlerini bildirmek için gönderdikleri yazılar da taşa yazdırılmıştır. İyi niyet ve memnunluk o zamanlar Anadolunun ünlü tapınaklarına bağışta bulunmakla açığa vurulurdu. Örneğin Birinci Seleukos Miletlilere armağan gönderir, bunları Didyma'daki Apollon tapınağına yerleştirmeleri, iyi saklanmalarına göz kulak olmalarını diler. Gönderilen armağanların bir listesi de taşa yazdırılmıştır. Buna benzer bir yazılı taş da İlkçağın sonlarından kalmadır: bunda Roma imparatorları Diocletianus ile Maximianus'un Apollon'un Didyma tapınağına heykeller bağışladıkları bildirilir.

Yazılı taşlar Anadolu topraklarında geçen bütün olayları aydınlatır. Örneğin Kimriler gibi İsadan önce üçüncü yüzyılda Anadolunun büyük bir bölgesine yayılan Galat akını. Bu olay Priene şehrinin saldırı sırasında

kahramanca döğüşen yurttaşı Sotas'a diktirdiği şeref taşında dile geliyor. Başka yazılı taşlardan bâzı şehirlerin Galatlara haraç ödemekle saldırıdan kurtulduklarını öğreniyoruz. Bergama krallığının gelişmesi Galatların yenilmesi ile sıkı sıkıya bağlıdır. Galat ve Suriye orduları üzerindeki zaferleri kutlıyan yazılı taşlar İsadan önceki ikinci yüzyıla kadar olan tarihi aydınlatmak bakımından önemlidir. Bunlardan biri kral İkinci Eumenes ile İkinci Attalos'un Pessinus'taki Ana Tanrıça tapınağının başrahibi Attis'e yazdıkları mektuplardır. İ.Ö. 163 ile 156 yılları arasında yazılmış olması gereken bu mektuplar Sivrihisar'da bulunan yazılı taşlarla ortaya çıkmıştır. Birinde Eumenes hep Attis diye andığı başrahibe Pessonglara karşı koymak için silâhla yardımda bulunmayı teklif eder; başka yerde adları geçmiyen Pessonglar haksız yere tapınak bölgesine yerleşmişlermiş. Başka bir yazıda Bergama kralının Attis ile kardeşi Aiorix arasında kopan bir kavgaya karıştığı görülüyor. Bizi en çok ilgilendirip, tarih bakımından en değerli sayılan son mektupta Bergama kralı Attalos'la başrahip Attis'in Apameia'da (bugün Dinar) buluştukları, burada Attalos'un bir daha yardım sözünde bulunduğu anlaşılıyor. Yazılı taşın metni bize Attis ile görüştükten sonra Attalos'un topladığı kurultayı da canlandırmaktadır. Kralın akrabaları da bu kurultaya katılmakta ve fikirlerini açık açık bildirmektedirler. Sonunda Romalılara danışmadan bir karara varılamıyacağı görüşü benimsenir. Bu sözler bize zamanın politikasını aydınlatıyor. Bergama Pessinus'un başrahibine yardım teklifinde bulunmakla kendi çıkarını gütmektedir: asıl amacı Galat işlerinden el çekmemek. Oysa Romalılar Bergama krallığını tutup onu epey kuvvetlendirdikleri halde, bu işlere karışmasını pek hoş görmemektediler. İkinci Attalos da kurultayda dile gelen bu yoldaki öğütlere uymayı uygun görür. Hiçbir tarihçi bu kadar derine gitmez.

Gene Bergamada bulunan bir yazılı taş üçüncü Attalos'un ölümünden sonraki olayları aydınlatır. Attalos ölmeden önce hem krallığını Romalılara vasiyet etmiş, hem de Bergamaya özgürlük bağışlamış, yâni demokratik bir

anayasaya kavuşmasını istemişti. Yazılı taş Bergamada demokratik düzenin kurulmakta olduğu, ama Romanın bağışı kabul ettiğini daha bildirmeği bir anı canlandırır: Bergama halkı işi oldu bittiye getirip, yurttaşlık haklarından yoksun sınıflara bu hakları verir; böylelikle vatandaşlar arasındaki eşitsizliğin politika çıkarına kullanılmasını önlemiş olur. Başka bir yazılı taş Romalamarın vasiyetnameyi onayladıkları zamanı ele alır. Bu senato kararnamesi Üçüncü Attalos'un öldüğü güne kadar Bergama krallarının verdikleri bütün emirlerin, bağışların, af ve cezaların yürürlükte olduğunu ilâve eder.

Romalıların Anadolu halkının sevgisini kazanamadıkları apaçıktır. Sömürgecilik sistemi Roma imparatorluğuna yeni giren bu bölgelerde yavaş yavaş kin ve nefret uyandırdı. Pontos kralı Mithradates Anadoluda kurtarıcı olarak ortaya çıkınca nefret ayaklanmaya kadar vardı. Asyada bulunan bütün Romalıların bir günde öldürülmesini buyuran ferman elimize geçmiş değilse de, başka bir belge Romalıların katliamından önceki bir olayı aydınlatır: Mithradates Karya bölgesinin başına koyduğu satrapa iki mektup yazar, Romalıların sadık dostu Nysa'lı (bugün Sultanhisar) Khairemon'un ele geçirilip zindana atılmasını buyurmaktadır. Çok zengin bir adam olan Khairemon Efeste Artemis tapınağına sığınmış, oradan Pontos kralını devirmek için çalışmaktaydı. Mithradates'in bu adama karşı öfke ve kini o kadar büyüktür ki, eskidenberi tanrılara karşı günah sayılan sığınma hakkını çiğnemeyi satrapına buyurmakta bir sakınca görmez. Kralın bu aşırı duyguları herhalde kendi devlet yazarlarının kaleminden çıkmış olan «nefretlik düşman» ve «umumun düşmanı» deyimlerinde bile beliriyor. Sonradan Romalılar ayaklanmayı bastırınca, bu belge Khairemon için bir şeref anıtı olmuş ve taşa yazılmıştır. Bu taş da bugün İstanbul Arkeoloji Müzesindedir. Metinde bir yanlış göze çarpıyor: «umumun düşmanı olan Romalılar» yerine «Romalıların umumî düşmanları» diye yazılmış. Bu hata taşçının psikolojisini de aydınlatıyor. Romalılara yapılan bu büyük hakareti taşa aktarmaya eli varmamış olacak.

Son hellenistik belge olarak Nemrut dağ bağıştaşını ele alalım. Taş üzerine yazılmış en garip yazılardan biridir bu. Antiokhos'un politik önemsizliği arasında göze çarpar bir zıtlık var. İsadan önce birinci tyüzyılda yaşamış bu Antiokhos topraklarının Roma imparatorluğu sınırlarında Romanın o zaman en büyük düşmanı olan Partlara yakın bulunmasından faydalanarak ülkesine bir özgürlük süsü verebilmiştir. Kendi kişiliğinde de Yunan dünya görüşü ve davranışları ile Doğulu insan birbirine karışır. Yazının kendisi kutsal niteliktedir: kral Nemrut dağının tepesinde kendi mezarını yaptırırken onu birçok tanrılara tapınak olarak da bağışlar. Diktirdiği yazılı taşta bağış belgesi ve bağışın yönetmeliğini vermekle yetinmez, bu bağışa etken olan düşünce ve duygularını da sıralar: uzun ömrü boyunca din ve tanrılara bağlılığı tam bir olgunluğa ermiştir. Buna dayanarak sonsuzluğa kadar uygulanmasını istediği kuralları taşa yazdırmayı ödev sayar. Bundan böyle koyduğu kutsal kurallara karşı gelen olursa, tanrıların hışmına çarpılacaktır, kurallara uyanlarıysa kralın duası uzak gelecekte de koruyacaktır. Antiokhos'un bu isteği gerçekten de yerine gelmiş, anısı ölmemiştir. Mezarı bunca yüzyıldan sonra Nemrut dağının tepesinde sapasağlam duruyor. Diktirdiği dev boylu tanrı heykellerinin ve anıtın başında göklere seslenmelerini buyurduğu korolar gerçi susmuştur, ama hiçbir kralın gücü bunu sağlamaya yetmez. Koro sesleri yerine bugün Norden'in deyimiyle «bu düzyazılı dithyrambos»un ahenkli cümleleri çalıyor kulağımıza. Antiokhos'un fermanı gerçekten de asianik denilen tumturaklı, çalımlı üslubun eşsiz bir örneği olarak ölmezliğe kavuşmuştur.

Anadolu şehirlerinin durumu üzerine bilgi veren yazılı taşlar hakkında çok söz söylenebilir. Bu yüzden Bergama taşları en başta gelmektedir. Eğitim, din, bayındırlık, alış veriş yönetmelikleri, güvenlik işleri hakkında kaleme alınmış yazılı taşlardan edindiğimiz bilgilerle bu şehirdeki hayatı inceden inceye canlandırabiliriz. Bu konu üzerinde durmıyalım da Romanın impara-

torluk dönemine geçip, en önemli anıt ve anıt gruplarının birkaçını inceliyelim.

Augustus'un Actium savaşından sonra Samos'ta (Sisam) iken Karya şehri Mylasa'ya (Milâs) yazdığı mektupla başlıyalım: Milâs Caesar'ın öldürülmesinden sonra çıkan karışıklıktan çok zarar görmüştü, Caesar düşmanları Brutus ile Cassius'un yanı başında savaşan Labienus bir Part ordusunu ele geçirerek Milasa saldırmıştı. Augustus bu yazılı taşta bahtsız şehre olan ilgi ve sevgisini açığa vurmakla sonradan Roma imparatorlarının sık sık kullanacakları bir geleneği açmış oluyor. Gangra andı diye anılan Vezirköprü taşı da önemli bir belge sayılır. Paphlagonia şehri eski Gangra, bugünkü Çankırının halkı bölgeleri Roma imparatorluğunun içine alındıktan sonra, imparator Augustus'a sadakat yemini etmişlerdi. Gangra andı işte bu yeminin metnidir.

Dünyanın hiçbir ülkesi Ankarada Augustus tapınağında bulunan **Monumentum Ancyranum** (Ankara Anıdı) çapında bir tarih anıdını barındırmakla övünemez. Büyük imparatorluğunu kurup öldükten sonra tanrılaştırılan Augustus'un kendi eliyle yazdığı Ankara Anıdı büyük bir tarih çağını aydınlatan büyük bir belgedir. Alman tarihçisi Mommsen ona **regina inscriptionum**, yazılı taşların kraliçesi demişti. Ama Monumentum Ancyranum bize Ramsay'in yorulmak bilmez, güçlükten yılmaz araştırma merakı ile Pisidia şehri Antiokheia, bugünkü Yalvaç'ta topraktan çıkarılan küçük taş parçalarını da unutturmamalıdır. O taş döküntüleri Ankara Anıdının önemli yerlerindeki boşlukları doldurmuştur. Üstünde **auctoritate** sözcüğü bulunan bir taş parçacığı Augustus çağı hakkındaki görüşlerimizde devrim yaratmıştır. 1924 yılında von Premerstein bu parçayı metin içine yerleştirmenin yolunu bulmuş, o gün bugün **auctoritas** sözcüğünün Roma devlet sistemini bize aydınlatan baş kavramlardan biri olmuştur. Bu taş parçası bulunmasaydı, dikkatsizlik yüzünden yitirilmiş olsaydı, tarih anlayışımızda büyük bir boşluk meydana gelirdi.

Anadoluda Roma imparatorluğu çağından kalma yazılı taşlar o kadar çoktur ki, hepsinin üstünde durulamaz.

Ama Augustus'un doğum gününün yılbaşı sayılacağı ve yerli takvimin Julius Caesar takvimine uydurulacağını bildiren Priene taşını saymadan geçmiyelim. Anadolu valisi Paullus Fabius Persicus'un imparator Claudius zamanından kalma emirnamesi de önemlidir, maliye alanındaki yolsuzlukların önüne geçmek çarelerini araştırır. Önsözünde şöyle denir: valiler ödevlerini dürüstlükle, halka güven verecek yollardan görmelidirler, çünkü bütün insanlığı sevgisiyle kucaklıyan imparatorun gözünden hiçbir şey kaçmaz. Bütün insanlığın sorumluluğunu taşımak Augustus çağından beri Roma varlığına özgü bir vasıf olarak sık sık karşımıza çıkar. İmparatorluktan kalma belgelerde de, yazılı taşlarda da dile gelen bu sorumluluk duygusu sağlam, dayanıklı temeller üstüne kurulmuş bir düzenin yarattığı güveni yankılamaktadır.

Birçok yazılı taş grupları Romanın Anadoluyla çok yakından ilgilendiğini gösterir. Mil taşları Romanın kurduğu yol şebekesinin yaygınlığına tanıktır. Romanın Anadoluya gönderdiği valilerin isim ve kişiliklerinden anlaşılıyor ki, buraya ancak önceki görevlerinde başarı göstermiş olgun kimseler gönderiliyordu. Daha yayınlanmamış son bir örnek verelim: geçen yıl paket postanesinin inşaatında bir yazılı taş bulundu: Saevinius Proculus adında Galatia eyaletine yeni atanmış bir legatus Augusti propraetore, yâni valisinden dem vurmaktadır. Bu adamın önceki memuriyetleri de sayılmakta: quaestor, halk tribunu, praetor olmuş, Sicilya ve Asya eyaletlerinde idareci olarak çalışmış, sonra İtalyada yüksek yargıçlık etmiş, daha sonra Germania'da bulunan bir legion'un komutanlığına seçilmiş, sonra Girit ve Cyrenaica'da pro consul, Kilikya'da vâli olmuş, sonunda Galatia'ya atanmış, oradan da consul'luğa kadar yükselmiştir.

(Bitmedi)

ŞİİR DOLAYLARINDA III

Oğuz Arıkanlı

«Çağların ıssız haykırışı sağır taşlarda; tüten dumanı bulmak için yeni bir yürek gerek» diye sesleniyor ozan. Memleket yüzeyinden, insan kıraçlarından, Sabri Altınel'in yalansız, sevgi ve dert tüten «Kıraçlar»ından sana yine merhaba Gönül'üm. Yenilgilerin, susan bağlamaların, kanın kumda kalan izlerinin, kızgın çinkolardaki güvercin ayaklarının, kuş iskeletlerinin, ıssız çığlıkların, taşlara inen rüzgârların, gurbet gezilerinin, insan üstüne sinen bırakılmışlıkların, yüreğin kuru çeşmesinin, kardeş ölülerinin, donmuş çizgilerdeki karga tüylerinin, o onurlu, o saygılı, o yaşama sütünü emmiş, o beyni kasıp kavuran güneşli «Kıraçlar'da yeni baştan düşünmenin, yeni baştan sarsılmanın, yeni baştan sevmenin insanlığını imil imil yaşadım.

Gidin karıncalar, başka gülüş, başka ağlayışların kırıntılarını toplayın yerden,

Açlığı onura, ölümleri güneşe, aşkları bağlamalara, boşlukları ovaya, ıssızlıkları yüreğe akıtan Altınel'in «Kıraçlar»ında çığlık çığlığa çağrılara durmuş herşey, kıraçın tüm ağrıları siniyor üzerinize, kıraçın destanında kaskatı kesiliyorsunuz; ayazında kuruyor, kanlarını içinize akıtıyorsunuz.

Ne oldu orda, yeşil dilinle toprağı yaladığın yerde, anasütü alınteri arasında;
Kemiklerini özenle gömdüm kumlara, iniltilerini ıssıza bıraktın,
Bir sevinç yapmak denedin bu çığlığı, ışığın doğrucalığında, kanın akımında;

Geceleyin çatılara inen uygun anlamlar, gününtutarı çocuksu sevişmeler,
Ah hastalar sevegenlikle sabaha çıkar...

Ve yürüyoruz kıraçın içlerine saygılı utançlarla; o yitmişlikte alınteri, gözyaşı, gücün emilişi, hiç'in ıssızlığı duvarlar boyunca :

Ve kıraça bir ıssızlık iner, rüzgârın boşuna koştuğu yerde,
Ve acılar unutulur, boşalır bellek, yorumların düşümünde yol yok, geçit yanmış,
Nereye varsa insanın canı sıkılır, kardeşçe yalnızlığı duyar, ağlamaklı olur...

Ve yürüyoruz günümüz şiirinin içinde birden parıldayan, yalansız, dolambaçsız usta, yürekte tutuşan kıraçta; yaşamı yalın, türküsü sert kıraçta.

Bu ılık yerde, ak yerde ölü elleri ya da yaşıyan eller; ey mutluluk, ey ışık, ey us!
This age of (non) cant-acıyı gömen gülüş, çoğul bir nen gecede...

Ve yürüyoruz Altınel'in karanlığı kanırtan, büyük ıssızlığı çökerten «Kıraçlar»ında :

Ve sen kötü karanlık, sessizlik çağının duruşmasına alınıyor musun bizi, ve sen küfre eşit, suçlu karanlık?
Durduk sokulduk birbirimize; ağırda, acılıydı süregecenin işleri :

Ölüm ve doğum toprakları-gözyaşlarıyla bir güldürü oynanır evrende,

Kaygular bitmiyor, iniltiler, korku sokulmaları, toplum bağlarının çöküntüsü, duru-kahırlı gözler, sayrılar, küfürler, ezgiler, ses vermeyen telefon telleri, ümüğüne basılmış insan çığlıkları; bitmiyor, bitmeyecek sanıyorsunuz. Ozan Sabri Altınel'de duygu usa, us duyguya, bilimsel insancılığa yöneliyor oysa; derinliğine vuran, dürten, seven :

Çağa benzeyen yüzümü sürüklüyorum oradan oraya, Kıyılara iniyorum, basık ezgileri dinlemek için, güneşlerin çizildiği yere..

Sonra çağın görevi, evrensel türküsü veryansın edi-

yor gönlümüzde, içimizde yangınlar çıkıyor, tüm ışığa kesiyor her yan, büyük şiirin soluğudur bu.

Bizim ömrümüz bu, ne çıkar, bir karar yarasına bıraktığımız bizim ömrümüz bu;
Issıza karışıyoruz bu son saat, son an, bir düş yanıltısı insan, çılgın çağrısı üstün koşulların, gel bu bölünmez yere,
Umudun güçleri ah.. Bir başka çağ, bir başka çağ..
Karın ağları boşlukta;
Yürüdüklerimizden bir başkası ilk ışıklarda insanın sınırına; kim duyar nedensiz tenhalığımızı bizden sonra...
Ve sürüyor kıraçlarımızın şiiri; güne yöneliyoruz.
Bir kardeşlik çoğuluna giriyorum,
Issızın üstünde kar-Issızın üstünde çatılar...

Büyük şiire, gerçek şiire, o memleket kıraçlarının alınterine karışmış topraklarına, insan nabzının attığı şiire, deneye-gözleme, usa vuran şiire günaydın; günaydın memleket kıraçlarından Sabri Altınel'in aydın yürekli denize açılan «Kıraçlar'ına...

Bir yeminim var bundan böyle sular üstünde ey aydınlık;
Keder saati geçti, ağrı saati geçti, düşüncenin acımaları, kardeş ayaklarının yumuşak izleri ovada, suçsuz izler,
Böyle dedi, bir bir taşıdı bize adançlarını çoğul süresi dünyanın;
Tükenmez bir çağa en arı gülüşler en kuytu gözyaşlarında, bizim bilincimiz kurar yüceliğimizi,
Bir düşüncede oturuyoruz, taştan evlerimiz yıkıldı bizim, doğumu, onur yerini seçtik;
Sevinç bu! Sevinç bu!
Yolcu azığını edinir erkenden yola çıkmak için...
Seni «Kıraçlar'dan sevgiyle öperim Gönül'üm.

Not : KIRAÇLAR Sabri Altınel'in şiirleri. Defne Basımevi. 1959 Bedeli 2,5 Lira.

DERYA GÜLÜ'NÜN ETKİSİ

Rauf Mutluay

Son alkış perdesiyle durak bekleyişleri arasında ne kadar zaman vardır? Tokluklar ve unutuşlar içinde gönül rahatlığıyle oturduğumuz o seyir koltuklarından dünyamızın gerçeğine uyanan çığ ışıklarla kalktığımız; dolmuş, otobüs telâşı içinde sıra aralarını aceleci bir kalabalıkla doldurduğumuz dakika arasında neler kaybolmuştur? Artık bir öfke kızıllığı, korku sarılığı, ya da umut maviliği için değil lâmbaların her vakitki bayağı renkleriyle yandığı andan sonra palto, pardesü giyimi, yol kapımı, sigara yakımı fırsatları içinde zavallı koltukların boş yalnızlığında kimler kalır? Yanaklarda kurumuş gözyaşları, ya da hâlâ silinmemiş gülümseme çizgileri bile olsa, sokağın o amansız hayatına hangi izlenim dayanır? Çünkü Kronos insafsızdır; kendinden doğanları yutar. Asıl o ilk dakikaların unutuşu da hoşgörüsüz, sınırsız, toptan bir kaybedişdir. Tiyatro salonlarından caddenin yaşamına katılan insanların duyumlarını susturmak mümkün mü? Yalnız birkaç dakikalık zaman içinde oyun seyirciliğinden eve dönüş dileğinde sabırsızlaşmakta birleşerek sıyrılan bellekleri o gecenin cesedinden başka neyi saklarlar?

Yol boyu sürdü Meryem'in çığlığı: Ölü ceketin ceplerindeki zavallı toplamın umutsuzluğu. Bir yanda kocanın ölümü, bir yanda âşıkının gidişi. Bu sonsuz üçgen serüveninin beklenmez, bilinmez bir sonucu yoktu kimse için. Birden herşeyin önüne geçti Meryem'in yedi liralık yalnızlığı; yıkılmış, tükenmiş dünyası. Onunla birlikte yürüdüm büyük caddeyi. Reklâm ışıklarını, taşıt kalabalığını; sinema, tiyatro boşalışının o nefes aldırmaz

yığınını, eve geç kalmanın, otobüs bulamamanın düşüncesini Beyoğlu geceyarısının o karışık bulamacını vaşamadım. Hep Meryem'in çığlığı...

Necati Cumalı'nın vazgeçmeden üstünde durduğu iki konu var, biliyorum: Kadın gerçeği bir, kasaba insanı iki. Tâ **Boş Beşik**'den başlayarak, **Mine**'ye, **Nalınlar**'a hattâ **Çalıkuşu** uygulamasına kadar bütün oyunlarında önde gelen bu. **Derya Gülü**'nde de önce Meryem var. Tütün **Zamanı**'nın Zeliha'sının gençlik fırsatını bulamamış, çocuk yaşta, bir erkeğin ekmeğine satılmış bir kadın. İer insanda yeni bir başlangıcın umudunu düşleyerek, linin emeğini kaptanının şarap parasına kaptırarak, sarhoş gecelerini dileğinin umuduna bağlayarak bekleyen bir Meryem. Elbet onun da özlediği vakit gelecek. Ama nasıl? Bence oyunun bütün tragedyası burda. İki buçuk, beş, yedi... lira, bir gecekondu kulübesi, sahipsiz bir sandal, günü geçmiş bir güzellik, adı çıkmış bir kadın... Hangi yol var aydınlığa uzanan?

Çocuksuz bir evlilikten, hele kanunsuz bir birleşmeden dul kalmak; dillenmiş bir kuşkulukla izlenmek; Dursun'ların, Sinan'ların artığı bilinerek kollanmak; «Bir Bodrum'u, bir de burayı...» bilmenin ufuksuzluğunda daralmak.. Bana göre Meryem'e artık hiçbir açık kapı yok. Bu bakımdan oyunu çözümsüz bir bulanıklıkta bırakılmış sayanlarla birleşmiyorum. Karamsar bir kaderciliğe saplanıp kaldığını da kabul etmiyorum. Gerçek budur. Açlığın yanında aşk yaşamaz; böylesine yalnızlıkta da Meryem korunamaz.

Derya Gülü'nü böyle yorumlamakla herkesten önce yazarı ile, Necati Cumalı ile anlaşmazlığa düştüğümü biliyorum. Onun bütün söylemek istediği.. «Yolun nasıl geçtiğini anlamadan belki bin defa gidip geldiği o deniz kenarının tadı; avukatlıklarının yaptığı, kahvelerinde kendileriyle altmışaltı, prafa oynadığı, o sert tavırlı deniz insanlarının onda bıraktığı yaşama gücünün etkisi, bizimle ortak olan yönleri» imiş. (Kent Oyuncuları, sayı 12) «Kumsalda gördüğü o kayığı, az ötesindeki balıkçı kulübesini, o insanlarla birlikte sahneye yerleştirmek, perdenin o görünüş üstüne açılması için önüne geçilmez bir istek» duymuş; **Derya Gülü**, bu istekten doğmuş.

Doğru olabilir; başlangıcın küçük tohumu, böylesine masum bir şekil esininden başka bir şey olmayabilir. Cumalı'nın 1960 ağustosundan 1963 martına kadar belki on defa yeni baştan yazdığını söylediği-buna bütün içtenliğimle inanıyor ve büyük bir saygı duyuyorum-**Derya Gülü**; birçok defa oynandıktan sonra da değiştirilmiş olabilir Öyle ki basılmış kitabın tarihi ile, tiyatro dergisindeki sunuş yazısının tarihi aynı olduğu halde benim gördüğüm **Derya Gülü**, gene de kitaptakinden değişik. Hem de bana göre en önemli yeri; bitişi, Meryem'in tavrı. Kitapta, Meryem, sandalına, kulübesine gittikçe artan bir güvenle Sinan'a meydan okuyor; Sahnede Yıldız Kenter, büsbütün başka bir umutsuzlukla ağlıyor.

Herşeyden önce sabırlı sanatçı emeğine, vazgeçmediği düşüncelerine dürüstçe bağlılığına, çalışkan kişiliğine, içten inancına saygı duyduğum Necati Cumalı'yı **Derya Gülü**'nde ulaştığı bu büyük başarıyı, usta bir oyun yaratmak başarısını kutlarken seyredemediği oyunu yüzünden büyük bir kaybı olduğunu hatırlatırım. Onun kitabındaki Meryem'e yakışan son davranışı ben ancak sahnede gördüm. Eserin en doğru yorumunu Yıldız Kenter'in oyununda buldum. Kitabı kolay unuttum; ama kulaklarımda hâlâ Meryem'in çığlığı.

Muazzez Menemencioğlu **EMİ** **«Şiirler»** İsteme adresi : İnkılao Sokak 25, Ankara ÇIKTI Fiyatı : (300 Kuruş)	Mehmet Seyda **BAŞGÖZ ETME ZAMANI** **(Hikâyeler)** Yeditepe Yayını, İstanbul 1963 Fiyatı : (200 Kuruş)
YENU : 54	YENU : 55

NİETZCHE ÜZERİNE
ELEŞTİRİ II

Emintürk Eliçin

Bütün felsefesini Übermensch kavramı üstüne kuran Niçe'nin sosyal görüşü kıt, Sosyolojisi yetersiz olacağı belliydi. Toplumu üstün bir soylular sınıfına doğru gittikçe daralıp sivrilen bir piramit gibi düşündüğünden bütün toplumdaşlara özgürlük istiyen, eşit gelişim koşulları istiyen demokrasiden ve haydi haydiye sosyalizmden nefret edecekti. Demokrasi ortamında üstün-kişi, büyükadam yetişmezdi; Küçük insanların seçmesiyle Tarih sahnesine çıkmış tekbir büyük gösterilemezdi. Kahramanlar ancak buyrulan ve buyruklara uyulan ortamlarda yetişirdi. Ne var ki, büyük adamları besleyip oluşturacak ortam ne İlkçağın, ne de Ortaçağın toplumsal koşullarını geri getirmekle olacak değildi. Übermensch'i yaratacak ülküsel toplumun yeni yapısı şöyle üç kattan üç sınıftan bileşecekti: 1. Çiftçiler, işçiler, tüccarlar ve endüstri kurucuları gibi üretim işleriyle uğraşanlar. 2. Süel ve sivil devlet memurları. 3. Buyuranlar, egemen olanlar sınıfı. Bu sonuncular buyurur, hükmeder, ama, memurluk görevi yüklenmezler, çünkü hükûmet işi bağımlı bir görevdir. Buyuranlar, egemen olanlar ise bilge devlet adamları olacak, başlıca ödevleri devlet bütçesini ve orduyu gözetmek olacaktır. Bu yüksek sınıf devlet ve toplum işlerini erkin bir yetki ile gözetir, denetirken askere sade bir ömür sürecek, ticaretle, para ve maliye işleriyle hiç ilgilenmiyecektir. Bu üstün sınıfın üyeleri Plato'nun dediği gibi yalnız filozof değil, yalnız kültürlü değil, bedence güçlü ve ruhça yiğit de olacaklardır: Bilgin komutanlar!

Peki, bunlar babadan oğula süren bir sınıf, bir kast

mı olacak? Evet, öyle olacak. Ne var ki bu kastı soysuzlaşmaktan korumak için halktan gelen taze kanla beslemek de gerekir. Gerekir ya, bir aristokrat sınıfı rasgele halktan zengin ailelerle evlendirmek de İngilterede olduğu gibi bozucu bir etki yapabilir. Tarihin en değerli bir yönetici sınıfı, eski Roma'nın Senatörler takımı böyle karışık evlenmeler yüzünden çökmüş ve yokolmuştur. Rasgele iyi doğum yoktur, her doğum DOĞA'nın evlilik üstüne verdiği bir yargı olup yetkin kişi ancak kuşaklarca süren bir ayıklanmanın sonucudur. «Ben bugün ne isem onu atalarıma borçluyum.» «Erk İstemi.»

Avrupalıyı, Batılı insanı dar ulusal düşüncelerden kurtarıp tekbir toplum, tekbir ulus halinde birleştirecek olan yönetici sınıf işte böyle bir Aristokrasi olacaktır. Hepimiz Napolyon, Goethe, Bethoven, Schopenhauer, Stendhal, Heine gibi «iyi Avrupalılar» olmıya çalışalım. Küçümence yurtseverlik duygularının ve bunlara dayanan ayrılıkçı politikaların çağı geçmiştir. Asıl Batı, Batı-Kültürü büyük öncüleri, önderleri olan tekbir Avrupa-Toplumunda meyvesini, bereketli ürününü verecektir.

«O çocuklarım, o canlı fidanlığım, istem ve umudumun o canlı çiçekleri için neler, neler vermezdim!»

Görüldüğü gibi Niçe felsefesi bilimsel bir dizge olmaktan çok parlak bir ülkü, bir düşünce destanıdır. Onu güzel bir şiir gibi okumak, bir çalgı müziği gibi dinlemek gerek. Niçe söylediğine herkesten önce kendini inandırmak, kendinde kendini yenmek için öylesine didinip emenmiştir ki, her cümlesinde esrik ama engin bir ruhun onulmaz acısı sezilir. Çokyerde onu haksız bulur, yadırgar ve yadsır; ama yine de büyüsüne kapılmaktan, onu sevmekten kendimizi alamayız. Kendisinin dediği gibi «Yılın ikiyüz gününde acı çeken» bir yalnızın, bir sığınık'ın, bir dertli filozofun düşüncelerinde tüm, bir bilimsel tutarlık aramak yersiz olur. Niçe'yi dar mantık çerçevesinde okuyup us-ölçülerine vuranlar onu yalnız anlamamakla kalmazlar, onun insan zekâsına verdiği yaratıcı kanatlanışı, yaşama iksirini de gözden kaçırmış olurlar.

«Benim yazılarım havasına girmeyi bilenler için bir dağ havası gibi dirilticidir, elverişli ciğerler için balzamdır; yoksa soğuklama tehlikesi vardır.»

Sonra Niçe'deki o ne dil, ne anlatıştır! Bilgin-Ozan kaynaşması pekaz kişide böylesine tam ve yetkin olmuştur. Niçe kendisi de bunu bilir ve «Ecce homo» da şöyle der: «Alman dilinin başustalarının iki yabancı, Heine ile ben olduğum birgün anlaşılacaktır. (1) «Benim dilim seker», der başka biryerde. Gerçekten her söz onda bir ok gibidir; Normal gözün alamıyacağı kadar kıvrak, şimşekleyin yalımlı bir görünüşü vardır. Sözyapısının cıva gibi bir oynaklığı, sincap gibi bir kıpırdaklığı vardır. Gözü kamaşıp kafası yorulmadan, hattâ siniri bozulmadan Niçeyi birkaç saat okumak her yiğit'in harcı değildir. Ama zamanla üslubu alışıldı, düşünce yöntemine nüfuz edildi mi, başka bir deyişle ozan'ın büyüsü bozuldu mu - Sezilir ve görülür ki bu başdönmesi biraz da her yerleşik kavramın tersinmiş, her erdemin yerilmiş, her günâhın öğülmüş olmasından ileri geliyor. Niçe okuyanı şaşırtmaktan, ağızları açık bırakmaktan şeytanca bir hazduyar. Herdem taze bir etki yapmasının sırrı ise hiçbir önyargıa bağlı olmamasında, düşüncesinin hiçbir töre yasası ve tasasıyle yüklü olmamasında saklıdır. O bağnaz savlamalar, ölçüsüz genellemeler, peygamberce deliliğin eşiğine yaklaşmış bir kafa ile karşı karşıya bulunduğumuzu gösterir. Sonunda gözümüz yorulur, sinirimiz bozulur ve kırbaçlanmışçasına bir bitiklik duyarak kitabı elden bırakınız. Ama bu bitiklik tatlıdır, içlidir; bir dehayı anlıyarak, duyarak okumuş olmanın gönlümüzde yarattığı bir beğensinme vardır kendimizde. Ne de olsa hoşnutluk seyrettiğimiz bu söz-donanmasında birçeşit cermen öğüngenliği bulunduğunu düşünmemize engel olamaz. Anlar, biliriz ki bu dilde sanatın baş-ilkesi olan ve Niçe'nin Fransızlarda çok beğendiği tutumluluk, denklik, uyum, özenli çözüm, tutarlı anlatım erdemleri yoktur. Bu eksikleri belirsiz eden, büyü tülüne bürüyen hep ozan tü-

---

(1) Bir Yahudi ile bir Polonyalı demek istiyor.

rükleridir: Sürükleyici anlatış, duygudan, tutkudan doğan etki, ustaca yinelemeler vb. Mantıkı sele kapılmışçasına alıp götüren onlardır. Artık iyice biliriz ki önümüzde akıl araçlarıyle eşelenecek bir öğreti değil, hayal gücüyle kavranacak bir şiir, bir inan bir umut, yeni din vardır.

Düşüncesi gibi dili de Niçe'yi Romantizmin bir çocuğu olarak belirler, o da çağının suyu ile vaftiz edilmiştir. Onu Kant'ın öznelciliğinden - ki Schopenhauer bunu «Dünya benim tasarladığım gibidir» formülüne indirgemiştir -, Fichte'nin «Salt-benlik» kavramına, oradan Stirner'in tekyanlı bireyciliğine ve buradan da Übermensch kuramına nasıl varıldığını anlamaktan alıkoyan işte bu romantik ruh-yapısıdır. Ayrıca belirtelim ki Ubermensch Schopenhauer'in «Genie»si, Karlayl'in «kahraman»ı, Wagner'in «Siegfried»i de değildir; O daha çok Şiller'in «Karl Moor»una ve Goethe'nin «Götz»üne benzer. Niçe genç Goethe'den, sonraki olimpik olgunluğunu kıskanarak yerdiği o ozan-filozoftan, yalnız Übermensch sözcüğünü almakla yetinmemiş, başka bakımlardan da etkisi altında kalmıştır. Mektuplarında «çok acı çekiyorum», «kahrımdan ölüyorum» gibi aşırı duyarlık, duygunluk belirten sözler Heine'deki kadar boldur. Niçe «Yapıtı konuşurken yapanı susmalıdır» derse de kendisi hiç saklanmaz, hemen her sayfada ben! diye ileri atılır. İçgüdüyü düşünceye, bireyi topluma, Dionizos'u Apollon'a üstün sayması, başka deyişle romantik tipi klâsik tipe karşı çıkarması, çağın özelliğini belirtmek bakımından doğum -ölüm tarihleri kadar önemlidir. Wagner çağın müziğine karşı ne ise felsefesine karşı da Niçe odur: Romantik akımın son aşaması, son sözü. Schopenhauer nasıl «Wille-istem» ve «Genie»sini bütün toplumsal bağlantılardan azat etmişse, Wagner de tıpkı öyle Patetik Sonat'ında, 5. ve 9. Senfonilerinde tutkuları klâsik zincirlerinden boşandırmıştır. Niçe Rousseau soy-ağacının son büyük dalıdır.

Herzaman bir «ayrıksı düşünür» olan Niçe Heraklit' den kalan bulanık ve inaksal (dogmatik) birkaç söz kırıntısını Eflâtun'un olgun bilgeliğine ve yüce sanatına üstün saymıştır. Oysa Eflâtun, belki Schopenhauer'den son-

ra, Niçe'nin en çok borçlu olduğu adamdır: Onun felsefesi Thrasymachos ile Kallikles'in Etika'sından, devlet felsefesi ise yine «Sokrates»den alınmışa benzemez mi? Öyledir ya, borçlu alacaklısına minnet beslemez; Niçe ise ayrıca nankörlük eder.

Bir filolog olduğu halde Niçe Greklerin özvarlığınadek inememişti. İnseydi orada istek ve tutkunun hiç de başıboş bırakılmadığını, Delph yazıtlarında okunduğu ve büyük filozofların öğrettiği gibi, ılımlı olma ve kendinibilme erdemlerinin bunları denklediğini, Apollon'un Dionizos'a sınır çizdiğini görürdü.

Adı «Antıkrist»e çıkan Niçe üstelik dinsiz bile değildi - Ne Perikles gibi bir Grek dinsizi, ne de Goethe gibi bir Alman dinsizi! Onlar gibi dinsiz olmak için gerekli kafa-gönül dengesinden, özegemenliğinden yoksundu. «Ben insanlara yeniden dinizlik kazandırmak istiyorum, çünkü içdinizlik olmadıkça kültür ne doğar, ne yaşar» diyordu. Diyordu ya, kendinde olmıyan birşeyi başkasına nasıl verebilirdi?

Keskince bir göz seçmekte gecikmez ki Niçe'nin salıkverdiği bencillik ile (Zerdüşt bencilliği «esen ve mutlu» diye öğer ki Stirner'den bir yankı olsa gerek) Übermensch'i yaratma yolunda öğütlediği özgecilik ve özveri arasında bir çelişme vardır. Kaldı ki bu konuda asıl sorulması gereken şudur: Bu felsefeyi okuyan hangi insan kendini Übermensch'e giden yolun basit bir parke döşeycisi ya da bir toprak kazıcısı yerine komak ister? Her gönülde bir aslan yattığına göre herkes Übermensch olmayı ona hizmet etmiye yeğ saymaz mı?

Kendinden önce konulmuş olan bütün töresel öğretiler ve davranış kuralları insanoğlunu daha yiğit ama kendine karşı da daha sert olmıya çağırmışlardır, çünkü saldırganlık, saldırgan yiğitlik hiçbir çağda erdem sayılmamıştır. İnsanları daha yırtıcı, daha kötü olmıya yeltemek bir filozofa onur kazandırırsa doğrusu Niçe bu onuru hakkıyle kazanmıştır. Ne var ki, insanların böyle bir öğüde ihtiyacı olduğu çok şüphelidir. Dinlerin, törelerin tersine çabaları adamoğlunu hâlâ yetesiye kötü olmaktan uzaklaştıramamıştır.

Din buyruklarının, töre kurallarının güçlüleri güçsüzlere bağladığı, onun için de doğal-ayıklanışa engel olduğu yolundaki iddia ve yakınma da yerinde değildir. Güçlüler adigeçen buyruklar ve kurallarla pek tasalanmadıktan başka dini de töreyi de kendi çıkarlarına kullanmayı bile becermektedirler: Bilindiği gibi dinsel ve töresel davranış kuralları hep yukardan aşağı ve güçlüler ağzıyle yayılmakta, halk yığınları ancak bunlara uymayı öğrenmektedir. Gerçi yardım dilenmekten, ikibüklüm saygı göstermekten iğrenenler, kaçınanlar eksik değildir, değildir ya, çağdaş insanda bu erdemin gittikçe daha çok yerleştiği pek söylenemez.

Felsefe yapmak için gerekli saydığı Tarih-anlayışı Niçe'nin kendisinde çok kıt olmasaydı gönül-alçaklığı, yumuşak-başlılık gibi törel değerlere karşı savaş açmaz, bunları barbarlık, zorbalık gibi saldırgan eğinimlere karşı denge sağlıyan gerekli ve yararlı şeyler olduğunu anlardı. Dinlenmek ve güçlenmek için kendini sık sık kucağına attığı Eski Roma kültürünü nerdeyse yokedenler kimlerdi? Salıkverip öğdüğü azgın, saldırgan niteliklere bol bol sahip olan Cermen atalar değil mi?

Niçe «Parsifal»i yazdı diye Wagnere ateş püskürür, «Her nihlist-budhist eğinime rüşvet veriyor, müzikle donatıp destekliyor, her hıristiyanca davranışa ve genel olarak bütün yozlaşıp soysuzlaşmış dinsel biçim ve tutumlara dalkavukluk ediyor!» diye bağırırken bile Dionizos'dan daha çok Apollon'a yakın olduğunu bilmiyordu. Kendisi taşkın güçlerin, şarap, kadın ve şen türkülerin çocuğu olmaktan çok uzaktı; O ince, narin, zayıf yaradılışların sevgilisi olacak tipte bir insandı. Ama heryerde yaptığı gibi yine ayrı ve ayrıksı düşünerek sanat'ın insanda bulunmasını istediği sertliği gevşetmesinden korktuğunu söyliyecekti. Herkesi kendi gibi duyarlı ve güvensiz bir ruh yapısında sandığı için sakındırılmaz, önlenmezse öğretisiyle de edimleriyle de kölece saydığı Hıristiyanlığa geri düşmelerinden korkuyordu. Aşırı bağnaz kafasıyle hayatı ille bir yönünden görüyor, Siegfried gücüyle Parsifal yumuşaklığının Doğa'da kozmik bir bütün içinde bileşik bulunduğunu anlamıyordu.

Niçe Avusturya-İtalya sınırında güzel bir dağ köyü olan Sils-Maria'da yalnız yaşadığı sırada (1879) ağır bir hastalığa tutulmuş, dirilmekten umut bile kesmişti. Ama ölümden korkmaz görünüyor, ablasına yazdığı mektupta şöyle diyordu: «Lisbeth, ölürsem tabutumun başında yalnız birkaç dost bulunmasına dikkat et, meraklı kalabalığı istemem. Hele cenazemin başında papaz bulunmasına ve üstüme yalanlar uydurmasına hiç razı değilim. Ben namuslu bir dinsiz olarak ölmek isterim...»

Ama Niçe ölmedi, dirilip kalktı; Kalkınca da sağlığın ve sağlamlığın değerini bildiğini yaşayışıyle göstermek istedi: Güneşli havalarda dolaşıyor, gülüp eğleniyor, Carmen'in «Güney müziği»ne bayılıyordu. Osıra yazdığı şeylerin adı bile yeniden yaşamıya başlamanın sevincini belirtir: «Şen-Bilim», «Tanağartısı». Bu yazılarda sonra birdaha görülmiyecek olan yumuşak, İncilsel bir ton vardır...

Mağrur filozofumuz nasılsa bayağı insanların zaafına kapılır, bir İtalyan kızına gönül verir. Verir ama Lon Salome adlı İtalyan dilberi bu filozof aşkına aldırış bile etmez, çünkü bu posbıyıklı, geniş alınlı yabancının çakır gözleri batıcı, korkutucu bir derinliktedir, ona hiç mutluluk vadetmez. Bundan pek incinen alıngan filozof çareyi kaçmakta bulur ve kaçarken kadınlara karşı acı aforizmalar düzer. Ona uğursuz gelen bu tek denemeden sonra Niçe ömrünün sonuna kadar öteki cinse küskün kalacak, bir büst kadar iffetli (püriten) olacaktır. Bunun anlamı, Niçe Sözlüğüne göre, püritenliğe, sofuluğa iffetli ve çekimser yaşamıya düşman olmak, onlara ateş püskürmek demektir.

Günah işlemiye canattığı halde bir veli gibi yaşamak zorunda kalan birisi, eğer bir filozof kafası taşıyorsa, nasıl bir felsefe yapardı?

Vaktiyle, İsa'ya Hıristiyanlığa inancını yitirdiği sıralarda Bonn ve Leibzig Üniversitelerindeki arkadaşlariyle birlikte başıboş bir taşkınlık hayatına da özenmiş, sigara ve içkiye karşı doğumsal tiksintisini bile yenmiştir. Ama çok geçmeden yine gerçek ırası üste çıkarak onu şarap ve tütünden uzaklaştırmıştı. Artık çağının ve yurdunun

tütün ve içki düşkünlüğüne kızacak, hele Alamanların «Bira rahatlığını» durmadan iğneliyecekti: Bira ve tütün içen dünyada aydın düşünemez, düzgün konuşamazdı. Gerçekte romantik ruhlu, saf gönüllü, heyecanlı, ilgi ve sevgiye muhtaç, ama pek de onurlu olan Niçe artık hayalkırıklığı doğurabilecek, gönlünde yararlar açabilecek denemelerden kaçıyor, şefkat, aşk gibi duygusal erdemleri horlıyarak kendine bir çeşit düşünsel avuntu yaratıyordu. Artık hiçbir köşe ona yetesiye yalnızlık vadetmiyordu: «İnsanlarla yaşamak zor, çünkü susmak zordur!»

Niçe işte böyle bir kafa ve gönül durumunda, yaşıyan somut insanlardan nefret ederek, insan türünün yenilmesini, aşılmasını dileyerek güzel dağ-sığınağında yaşarken en büyük yapıtının, «Zerdüşt»ün esin-perisi başının üstünde dolaşmıya başladı.

Görkemli Julier dağının dik duvarı dibinden kıvrıla kıvrıla yol geçiyor, güneyde Sils gölü parlak öğle güneşi altında pırıldıyan bir ayna gibi dümdüz yatıyordu. Daha derinlerde, uçuruma düşmüşe benziyen bir kilisenin çevresindeki köy evleri tarla zarları gibi ufacık gözüküyordu. Bernia takımdağının geniş bloku, Piz Palü'nün piramit sivrisi, bakışı ürperten buzlu Piz Corvatsch sonsuzluğa bekçilik eder gibiydiler. Buzullarla kaplı yamaçlarda mavileşen boşluk ışınlarla yunup arınmışçasına duru ve suskun duruyordu, doğa sanki öğle uykusuna yatmıştı.

Bir kayanın üstünde kartal gibi oturup duran filozofun kalın camlar ardından bakan keskin çakırgözleri doğa'nın yüzünde yangılı yangılı dolaşıyor, içinden gelen sorulara bir yanıt, hiç değilse bir belirti arayordu. Ama boşuna! Nereye baksa yalın, suskun, ürkünç bir varlıkla; Amansız bir zorunluk, anlamsız bir boşluk ve hiçlik ile yüz-yüze bulunuyordu. Ne TUR-İ-SINA'da Musa ile konuştuğu söylenen bir YAHOVA, Ne de kendisininki gibi duyan, acıyan, ağlıyan bir yürek!

Hangi tekinsiz, uğursuz güce borçlu varlığını şu zavallı adamoğlu? Kim attı onu bu korkunç ıssızlığın ortasına? Sessiz gözyaşları çökük yanaklara süzülüp akarken Niçe'nin dudağından dizeler dökülmiye başlar:

Ey yaşam-günü öğlesi, ey (saygı-korkulu) mehabetli zaman,
Ey görkemli yazbahçesi!
Ve ey durur, gözler, beklerken dostların gelmesini
Gece-gündüz duyduğum mutlu heyecan!

Nerde kaldınız dostlar? Gelin durmayın haydi!
Bakın donandı güllerle penbe penbe
Gülrenkli buzullar - Şerfinize!...
Bugün sizi bekliyor dere.
Ve bulutlar yerleşip yüce maviliklere
Arayorlar hep sizi kuşbakışı.
Bense donatmışım sizler için soframı
Bekliyorum özenle ve dörtgözle!
Kim oturmak istemez bakarak uçurumlara
Benimle yanyana - Yakın bu denli yıldızlara?
Burası benim ülkem - Var mı daha genişi?
Hele bir balım var ki - Tatta bulunmaz eşi!

Bilen, anlıyan olmadıktan sonra bilinç alanını karış karış dolaşsan, bilinçaltını derin derin yoklasan neye yarar zavallı filozof? Düşündüklerini yazacağı dostları bile yok şimdi; Hep birer birer çekilmiş, gittikçe daha çok yadırgadığı filozofla ilişiği kesmiştir. Ya birzamanki en yakın dostu Wagner? Onu şimdi yalnız küsüşülen bir eski dost gibi değil, barışma şansı olmıyan bir düşman gibi görmek zorundadır. Niçe Bayreuth'dan kaçarak Bavyera ormanının koynundaki o «Yeni Cermenlik kâbesi»ne taş yağdırmıya başladığı günden beri Wagner'i bir dönek, bir düzenbaz, bir hain bilmiş ve ona göre davranmıştır. Ona göre Wagner ideal «Kuzey Mitosundan» bir Almancılık, bir romantik gizemcilik, bir kalp aktörlük çıkarmıştır. Sağgüdüsel ideallerden koparak soysuz, kötümser bir ötedünyacılığa dökülmüş, katolik Roma'nın bir ayartıcı-ayartılmışı, bir dönmesi olup çıkmıştır.

Niçe böyle düşünüyordu ama Wagner ile ortak idealleri olan Dionysos coşkunluğuna gizemsel kuruntulara asıl sırtçeviren kendisi idi, akılcılığa, Apollon aydınlığına koşan o idi.

«Din, töre, sanat şemalarından kurtulmuş özgür, erkin bir ruh... Kültür demek bilinç aydınlığı demektir. Bilim dinden de sanattan da üstündür. «Menschlich allzu menschlich».

Ve işte şimdi şu kayanın üstünde kukumav gibi tekbaşına oturmuş bekliyordu - Neyi?

Oturmuş bekliyordum neyi - Hiçbirşeyi!
İyiden de kötüden de ötede - Bir arayıp güneşi,
Bir gölge özliyerek, eğlenir gibi: Amaçsız,
Tüm göl, tüm öğle, tüm zaman duygusuyle yalnız...
Ve ansızın, sevgili! Bir oluverdi iki -
ZEDÜŞT'dü o şüphesiz: Önümden geçti gitti...

Yıllarca Hira dağında çile doldurduktan sonra Islâm Peygamberine görünen Cebrail ile filozof Niçe'ye gözüken Zerdüşt arasındaki benzerlik yazdıkları kitaplar arasında da düşünülebilir. Yalnız aralarında ufak bir benzeşmezlik vardı: Birisi büyük bir dinin kurucusu idi, birisi bütün dinlerin yıkıcısı!...

Gücü-kuvveti, edimi-eylemi bütün erdemlerin üstüne çıkarma eğinimi, onlara Niçe'leyin tapma elbette bir filozofun kafasında doğup büyümüş bağımsız bir düşünce olamazdı; O 19. Yüzyıl Avrupasının toplum-siyasal yapısıyle ilgiliydi. Bireysel gücü alabildiğine abartarak simgeliyen Übermensch kavramı ancak emperyalizm yolundan dünyayı elegeçirmiye başlıyan Batılı insanın kafasında doğabilirdi, o bir dünya görüşü olarak belirlenmek istenirse, Avrupanın kabından taşan kapitalist toplum düzeninin ateşi yüksek ve saldırgan bir evresinde yarattığı bireysel bir ırk teorisiydi denebilir. Yoksa o genel insan zekâsını belirli bir gelişim çağında bulup ortaya çıkardığı ölmez gerçeklerden, yasalardan değildir. Schopenhauer - Niçe felsefesinin (ve sonra kimi psikanalistlerin) sanki genel bir psikoloji yasası imiş gibi ortaya attıkları «Wile zur Macht - Erk istemi»ne Hindlinin tevekkülü, ne Çinlinin soğukkanlı tasasızlığı, hattâ ne de Ortaçağ Avrupa köylüsünün halinden memnun kaderciliği ile uyuşurdu. Kaldı ki ogünün Avrupalıları arasında bile zoruzorbalığı putlaştıranlar barış-güven arıyanlardan daha azdı.

Okuyucunun dikkat etmiş olacağı gibi Niçe insanlarda bireysel, bencil içgüdüler yanında sosyal eğinimler de bulunduğunu görmezlikten geliyordu. Gittikçe zayıfladığını sandığı bencil ve bireysel içgüdüleri bir felsefe öğretisiyle canlandırıp desteklemek gerektiğini düşünüyordu. Oysa üstünde yaşadığı Avrupa kendi gözü önünde en hasis çıkarlar uğruna yıkıcı savaşlara girişiyor, o denli yüksek değer biçtiği kültürel kazançları saygısızca yokediyordu.

Hastalık ve sinir bozukluğu yüzünden (Niçe'de kalıtsal frengi vardı) yalnızlaşmış; tenbelliğe, ortahalliliğe karşı amansız savaşa girişmiş olan filozof bütün erdemlerin, üstün niteliklerin yalnız-kişilerde, sığınıklarda gelişeceğini sanıyordu. Schopenhauer'in bireyin tür içinde eridiği, battığı öğretisine karşılık, Niçe de bireyi her türlü sosyal bağlardan, baskılardan kurtarmak istiyordu. Sevgi arıyarak sevgisiz kalınca kadın cinsine toptan düşman olmuş, değil bir filozofa, normal bir erkeğe bile yakışmıyan sözler söylemişti. Baba olamaması, gerçek bir kadın dostluğu tanımaması yüzünden en güzel, en sevinçli yaşama anlarının karşılıklı sevgi ve arkadaşlıktan doğduğunu öğrenmemişti. Uzun yaşasa, daha doğrusu yaşadığı sürece kafası sağlam kalsaydı düşünce ve görüşlerindenki karışıklığı belki görür, onları daha tutarlı bir felsefenin potasında eritirdi. İSA için vardığı şu yargı kendisine de uygun düşerdi: «İsa erken öldü; olgun bir yaşa varsaydı öğretisini (getirdiği dini) değiştirip düzeltecek kadar soylu bir insandı.»

Niçe'nin yanıldığı noktalardan biri de en önemli kültür dönemleri olarak aristokrasi çağlarını göstermesidir. Perikles'ler, Mediciler, Elisabeth'ler zamanında olduğu gibi kendi yaşadığı Romantizm döneminde de başlıca büyük edebiyat ve sanat adamları aristokrat ailelerden türemiş değildi; onlar ya yeni yükselen burjuva sınıfındandır, ya da hiçdeğilse burjuvalarca beslenmiştir. Sokrates bir ebenin, Volter bir avukatın Şekspir bir kasabın oğlu olduğu gibi benzerleri de yine hep orta-sınıfın bağrında yetiştiler. Kültürel yaratmaları teşvik edip hızlandıran koşullar daima yeni bir toplum katının yükselip güçka-

zandığı ve eskisinin yerini almak için karşıkonmaz bir atılışla Tarih alanına çıktığı, buyüzden canlı kaynaşmalar olduğu sıralarda görülüyor.

Durum politika alanında bile böyledir. Soyu sopu, aile seceresi olmıyan zeyrek zekâlara devlet adamlığı yollarını tıkamak insanlık için çok zararlı olmuştur. Değerliye, yararlıya her yol açık tutulmalıdır - Ve unutmamalı ki yetenekler, üstün zekâlar, hiç umulmadık yerlerde bulunur. İyilerden, değerlilerden bir aristokrasi olsun - Iyi; Ne var ki bu kat herkese aşık olmalı, doğum, soy gibi iğreti nitelikler kimseye bir ayrıcalık sağlamamalıdır. Böyle bir aristokrasi ise ancak gerçek bir demokraside meydana gelebilir.

Peki, bütün bu daralar atıldıktan sonra Niçe'den kalan nedir? Yine çok şey! Yine çok eleştirmenin gözünü yıldıracak bir sürü sorunlar! Pek seyrek kafa adamı onun kadar yersiz saldırılara uğramış, yadsınıp yoksanmak için öylesine bol tere ve mürekkebe malolmuştur. Niçe bütün saldırışlara bir bazalt kaya gibi dayanmış, Düşün-tarihinin uzun yolunda atlanmaz bir konak olarak kalmıştır. Gerçi Tarih kendisinin umduğu gibi bir «Niçe öncesi» ve bir «Niçe sonrası» diye ikiye ayrılmış değildir; Değildir ya o yüzyıllardan süregelen tabulu kurumların, düşünce ve öğretilerin altını üstüne getirmekle devrimci, kurtarıcı bir etki yapmış, birçok özgür kafalar ancak onun açtığı özgür eleştiri yolundan giderek insanlığı bostan beygiri gibi basmakalıplar çevresinde dönüp durmaktan kurtarmışlardır.

Ayrıca Niçe Grek dram ve felsefesine yepyeni bir bakış-açısı getirmiş, Wagner müziğindeki romantik soysuzlaşma eğinimini ilkin o sezip açıklamış, insanın ruhyapısını inceden inceye deşeleyip gözönüne sermiştir. Törenin, törelliğin birsıra çürük ve kurtlanmış köklerini meydana çıkarmış, çağdaş edebiyatın en parlak «koşuksuz şiir»ni yazmış, son olarak: Bugünkü insanı yenilmesi, aşılması gereken bir «aradurum» olarak belirlemiştir.

Niçe açık ve acı konuşurdu, ama paha biçilmez bir dürüstlük ve içtenlikle konuşurdu. Onun düşünceleri çağdaş kafa ürünleri içinden küfleri, örümcek ağlarını silip

süpüren bir yalım, herşeyi havalandırıp serinleten bir yel gibi geçti. Bugünkü Batı kafası daha aydın, felsefesi daha arı-duru, sanat ve kültürü daha diri ve diriltici, bilim çabaları daha atılgan ve verimli ise... Bütün bunları biraz da Niçe'nin bir Prometeus korkusuzluğuyle yalanlar âlemine dalarak tabuları bozmuş, putları kırmış olmasına borçluyuz. Gerçi Übermensch'i de bir put sayılabilir - Ama bu put bugünkü yetersiz adamoğlunu yeteneklerinin son noktalarına dek geliştirme amacına işaret eden bir ideal put olarak düşünmek gerek, bunda başlangıç da, son da insan'dır, yalnız insan!

Düştüm bir ara hani
Gerçek sevgisinden,
ışık özleminden;
Yorgun günden ve argın ışıktan:
— Düşmüştüm derine, gölgeye, geceye hani
Yanmış susuzluktan
Ve gerçek esrikliğinden!

— Beller misin daha ey yanık gönül,
Ne yaman susuzdun hani?...
Tutuşmuş gerçek ateşinden?
Budala ben!
Ozan ben!

o

Yeni Ufuklar'ın Ekim 1963 tarihli sayısında çıkan bu yazının ilk kısmında sayfa 45, satır 22 nin «tutku» ve kelimesinden sonra şu satırın eklenmesini özür diliyerek rica ederiz: «dürtü akımları; erk kazanma, eğemen olma isteminin görünmez kırbacıdır.» Davranışın en...

YENU : 56

BİR ÜLKE DÜŞÜNÜNÜZ Kİ

Nurer Uğurlu

Bir ülke düşününüz ki: Okuma yaşındaki ve üstündeki nüfusun yüzde 60'ı okuma yazma bilmemektedir. Köylerin yüzde 53'ü, Belediyelerin yüzde 55'i içme suyundan yoksun ve yeteri kadar içme suyu bulamıyacak durumdadır. Nüfusun yüzde 69'u elektrikten faydalanmamaktadır. Doğan her 1.000 çocuktan 165'i bir yıl içinde ölmektedir. Nüfusun yüzde 2,5 i veremlidir. 4 bin kişiye bir doktor ve hastanelerde 1 hemşireye 111 yatak düşmektedir. Meslekten her ilkokul öğretmenine 60 öğrenci ve her eğitici tarım tekniksiyenine 25-30 köy düşmektedir. Şehirlerde ortalama 2,7 kişi, köylerde ise 2,1 kişi bir odada oturmakta, şehir konutlarının yüzde 30'u ise oturulamıyacak bir durumda bulunmaktadır. En büyük üç şehirdeki nüfusun yüzde 30 u tek odalı evlerde yaşamaktadır. Gecekondularda yaşıyan insan sayısı 1,2 milyondur. (1)

Bir ülke düşününüz ki: Nüfusun yüzde 98 i Millî Gelirin yüzde 65 ini, yüzde 2 si yüzde 35 ini alır. Ve bu yüzde ikiler memleketi; insan hak ve hürriyetlerini, millî dayanışmayı, sosyal adaleti, ferdin ve toplumun huzur ve refahını gerçekleştirmeyi ve teminat altına almayı mümkün kılacak demokratik hukuk devletini bütün hukukî ve sosyal temelleriyle kurar ve yönetirler. (2)

Bir ülke düşününüz ki: Toprağın yüzde 29,9 u ekilir.

---

1 — Kalkınma plânı, Birinci Beş Yıl,
2 — Anayasa 1961
3 — İstatistik.

Ve bu ekilen toprakların 5.000 dönümden fazlası nüfusun 0.008 inin, 4.000 dönümden fazlası nüfusun yüzde 0.006 sının, 3.000 dönümden fazlası nüfusun yüzde 0.005 inin 2.000 dönümden fazlası nüfusun yüzde 0.015 inin, 1.000 dönümden fazlası nüfusun yüzde 0.049 unun, 500 dönümden fazlası nüfusun yüzde 1.288 inin, 100 dönümden fazlası nüfusun yüzde 8.638 inin, 30 dönümden fazlası nüfusun yüzde 5.154 ünün, 30 dönümden az nüfusun yüzde 45 inin olur. Ve nüfusun yüzde 40 ı tamamen topraksız olursa. (3)

Bir ülke düşününüz ki: Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını geliştirme haklarına ve kişi hürriyetine sahip olsun. Ve yöneticiler her türlü hürriyetin var olduğundan söz etsinler. Asıl ve gerçek hürriyetin iktisadî hürriyet ve sosyal güvenlik olduğunu söyliyenler dört duvar arasında çürüsünler.

Bir ülke düşününüz ki: Devlet, kişinin temel hak ve hürriyetlerini, fert huzuru, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşamıyacak surette sınırlıyan siyasî, iktisadî ve sosyal bütün engellleri kaldırsın. Vatandaşın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlasın. Ve devlet, kendi eliyle bir takım zengin vatandaşları daha zengin yapsın. Bir çok köy ve kasabanın canlı ve cansız bütün varlığının sahibi hakikisi olan vatandaşı hükûmet ve devlet idaresinde söz ve karar sahibi kılsın.

Ve bu ülke Türkiye olsun.

BİBLİYOGRAFYA : BİRKAÇ KİTAP

Derliyen : **Sami N. Ozerdim**

EGE VE YUNAN TARİHİ : Türk Tarih Kurumu'nun «Dünya Tarihi» dizisinde ikinci kez basılan bu kitabın yazarı Ord. Prof. Dr. Arif Müfid Mansel'dir. İkinci basım düzeltilmiş ve genişletilmiştir. XXVI+616 sayfalık metin resimlidir. Kurum'un bütün kitapları gibi iyi kâğıda basılmıştır. Kitap, genişçe, şu bölümlere ayrılıyor: 1. Ege Bölgesi ve Yunanistan'ın coğrafya durumu. II. Eski zamanlardan Üçüncü Binyıl sonuna kadar Anadolu bölgesi. III. İkinci Binyılda Ege Bölgesi. IV. Yunan tarihinin ortaçağı. V. Yunan tarihinin arkayik çağı. VI. Yunan tarihinin klâsik devri. VII. Yunan tarihinin intikâl devri. VIII. Hellenizm devri. Kronoloji-Kral listeleri-Bibliyografya-İndeks. 52 Lira.

«Dünya Tarihi» dizisi 20 kitap olacaktır. Ancak, kimi kitaplar çok ciltlidir; örneğin «Osmanlı Tarihi»nden şimdiye değin sekiz cilt çıkmıştır. Takım tamamlandığı zaman, Türkçede ilk kez bu kadar büyük bir dünya tarihi elde edilmiş olacaktır. Bugüne değin çıkanlar: İnsanlığın Kaynakları ve İlk Medeniyetler I. (Ş.A. Kansu); Çin tarihi (Eberhard); Hindistan Tarihi 1-3. (Y.H. Bayur); Eski Mısır Tarih ve Medeniyeti (Afetinan); Eski Anadolu Tarihi (F. Kınal); İran Tarihi I. (Ş. Günaltay); Roma Tarihi I. (H. Demircioğlu). Osmanlı Tarihi I-VIII. (İ. H. Uzunçarşılı-E.Z. Karal); Rusya Tarihi (A.N. Kurat); Yeni Zamanda Avrupa Tarihi II. (B.S. Baykal); En Eski Devirlerden Zamanımıza Kadar Uzak Doğu Tarihi (Eberhard).

OSMANLI İMPARATORLUĞU ARAZİ KANUNLARI : 1536 yılında yazılmış, yazarı belli olmıyan bu elyazmasını, Yüksek Ziraat Mühendisi Hadiye Tuncer, Cambridge Üniversitesi'nde Anderson Kütüphanesi'nde bulmuş,

kopya etmiş ve bugünkü dile çevirmiştir. Kitap, Tarım Bakanlığı Meslekî Mevzuat Serisi arasındadır. VI+185 S., fotokopiler. Demirbaş fiyatı 10 lira.

Prof. Dr. Kemâl Fikret Arık'ın sunusu ile tanıtılan eser, aynı zamanda genel hukuk tarihi üzerinde de aydınlatıcı niteliktedir. Hadiye Tuncer, bundan önce, yine Tarım Bakanlığı yayınları arasında: Osmanlı İmparatorluğunda Toprak Hukuku, Arazi Kanunları ve Kanun Açıklamaları; Osmanlı Devleti Arazi Kanunları (Aynî Ali Efendi) adlı iki kanun derlemesi daha yayınlamıştır (1962).

SOSYOMETRİNİN TEMELLERİ : (Who shall Survive). Prof. Dr. J.L. Moreno'dan dilimize çeviren ve «Sosyometriye Girişi»ni yazan: Prof. Nurettin Şazi Kösemihal. İstanbul Üniversitesi yayınları arasında çıkan kitap, Sahaflar'da Elif Kitabevi'nce dağıtılır. LXXVIII+520 S. +LVII levha halinde sosyogram ve fotograflar. 34 lira.

Otuz yıllık bir geçmişi olan bu bilimi daha önce de yine N.Ş. Kösemihal, 1958'de Cumhuriyet gazetesindeki yazıları ve Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi'ndeki incelemeleriyle tanıtmıştı.

Kitabın başında çevirenin Önsöz'ü, yazarın, Türkçe çeviri için özel olarak hazırladığı Giriş, çevirenin Giriş'i, yazarın Fransızca basım için Önsöz'ü yer almıştır. Bölümleri: I. Sosyometri sistemi. II. Zümrelerin evrimi. III. Bir topluluğun sosyometrik incelenmesi. IV. Bir topluluğun kuruluşu ve yeniden kuruluşu. V. Bir topluluğun sosyolojik plânlanması. VI. Kim kalacak? VII. Sosyometri ve istatistik. Bibliyografya Özel adlar ve Konu indeskleri-Sosyogramlar.

YENİ BİR FELSEFE ve KÂİNAT GÖRÜŞÜ : Yazan: Yük. Müh. M. Nihat Yazar. Ankara'da basılan eser, İstanbul'da Sahaflar'da Elif Kitabevi'nce dağıtılmaktadır. 194 S. 20 lira.

Yazar, amacını şöyle anlatıyor: «Burada, her türlü başlangıç ve sonları da ihtiva edecek bir fikir yapısı kusayı anlayışı hakkında bir deneme-Tenkid, neticeler ve gelişmeler.

DURGUN GENEL SES BİLGİSİ ve TÜRKÇE : Ya-

zan: Muzaffer Tansu. Ankara 1963 Türk Dil Kurumu yayını. 96 S. 15 lira.

Gramer üzerindeki çalışmalarının azlığına daima değinilmiş olan Kurum, bu alandaki incelemeleri yayınlamaya başlamıştır. M. Tansu'nun bu kitabı: Önsöz ve Giriş'ten sonra, I. Ses hakkında Genel bilgiler-Türkçemizin ses gereçleri; II. Özel araştırma -Hece-Ton ve Tonem-Vurgu-Entonasyon bölümlerine ayrılmıştır. Bir de Bibliyografya buluyoruz.

SİNEMA ÜZERİNE İKİ KİTAP : Her ikisi de Elif Yayınları arasındadır :

ÜNLÜ SİNEMA REJİSÖRLERİ : T. Kakınç'ın eseri. 143 S. 5 lira. Kitapta öncü nitelikte 28 sinema rejisörü üzerinde durulmaktadır.

SENARYO TEKNİĞİ VE SENARYOCULUĞUMUZLA İLGİLİ NOTLAR : Yazan: Orhan Kemâl. 95 S. 4 lira. Kitaba, biri örnekle sözlük de eklenmiştir. yerli öteki yabancı iki.

CEMÂL REŞİT REY İÇİN ÖZEL SAYI : İstanbul Konservatuvarı Şehir Orkestrası'nın organı **ORKESTRA** dergisinin kasım tarihli 8. sayısı, 40. sanat yılını dolduran Cemâl Reşit Rey'e adanmıştır. Çeşitli yazarlarımız, bestecinin hayatına, eserini, Türk halk müziği ile ilgisini, müzikli tiyatro ile ilgisini, dünya basınının görüşleri... üzerinde durmuşlardır. P.K. 888 — Galata, İstanbul. Yıllığı : 10 lira.

BAŞLANGICINDAN BUGÜNE ERDEM AÇISINDAN DÜŞÜNCE TARİHİ : Yazan: Orhan Hançerlioğlu. İstanbul 1963 Varlık Yayını, Faydalı Kitaplar dizisinde. 232 S. 5 lira. «Gök Ölçüsü» ve «Yer Ölçüsü» bölümleri altında Antikçağ'dan yüzyılımıza değin, erdem yönünden düşünce tarihinin bir akışını veren bu kitapla, Türk yazarının da artık düşünce çağına girdiğini görüyoruz.

rulmasına ve bir kâinat görüşünün ifadesine teşebbüs edilmiştir. Bütün anlatılanlar, Kâinatın tasavvuruna, yâni, bir yaratık olarak insan ile ondan müstakil olmıyan kâinat arasındaki karşılıklı tesirlere aittir.» İçindekiler: Önsöz-İlk tarifler-Prensipler-Kâinat hakkında görüşler-Dünya hakkında görüşler (İnsan ve cemiyet) -Miktar ve

Mario Soldati'nin öyküsü :

CEHENNEMDE

I Racconti 1927-1947 adıyla yayınladığı hikâyelerini **Mario Soldati** kendisi bir çeşit günlük saymaktadır. Gerçek ve gerçeküstü yanlarıyla insanı anlatan bu hikâyeler, onun ince, keskin usunun ürünleri olduğu kadar, yaşamını, dolayısıyla yazarın tâ kendisini veren örnekler oldukları için de değerlidirler. İnsanların ruhunda töresel gerçeğin izlerini, çizgilerini arıyan yazarın bütün kişileri gerçekle düş, kuşkuyla kesinlik arasında bocalar dururlar.

Aynı zamanda bir film yöneticisi olan Soldati, 1906 yılında Toriona'da doğmuş, dinsel bir ilk ve orta öğretimden sonra Üniversitenin Yazın Bölümünü, Roma'da Yüksek Sanat Tarihi Okulu'nu, New-York'da Columbia Üniversitesini bitirip yazın ve sinema alanlarında çalışmaya başlamıştır.

Yazın alanında verdiği yapıtlar: **Amerika, ilk sevgim; Hikâyeler; Soyluyla akşam yemeğinde; Capri'den mektuplar; İtiraf; Gerçek Silvestri.**

Aşağıdaki hikâye **Hikâyeler** adlı kitabından seçilmiştir.

Egemen Berköz

Nasıl uyuyakalır, ölürse bütün insanlar öyle öldü Mühendis Silvio Serati: ruhu bile duymadan.

Çevresini koyu bir karanlığın sardığını anladı birden, uykuda, bir düş başlangıcında olduğu gibi. Hiç bir

şey görmüyor, gözleri açık olmakla birlikte, nerede olduğunu, başına ne geldiğini kavrıyamıyordu. Düşündü, anımsamağa çalıştı, son anları aklına geldi ansızın. Sonra cançekişme, yatağın üstüne eğilmiş dost yüzler. Salgın hastalığın türlü evreleri sonra, doktorun «Tifo» diye mırıldanan kırmızı dudaklarına varıncaya dek. İlk anına dek. Sudan çıkıp kumsalı geçerken ilk sancıyı karnında duyduğu, yalnız bir hafta önce olsa da o artık çok uzak ikindi. Öldüğünü anladı sonunda.

Ürkek adımlarla karanlıkta ilerledi o zaman, el yordamıyla: ne olursa olsun, bu yeni girdiği ışıksız dünyayı tanımak ister gibi. Ne mutsuz, ne üzgün, ne de mutlu olmayışına şaşıyordu: bomboş, ilgisizdi. Ama işte ilgisiz sözcüğünü yenice düşünmüştü ki bir işkildir girdi içine. Böyle tatsız tuzsuz sürüp gidecek miydi bu yaşam? Korkunç bir şey olamaz mıydı acaba kaşla göz arasında? Büyük bir korkuya kapılmağa, günâhlarını, günâhını anımsamağa başladı. Boğazının tıkandığını, vicdanının sızladığını duydu. Her şey ayrı ayrı, apaçık yazılıydı belleğinde. Soluğunu kesen koskoca bir düğüm gibiydi.

Arkasından biri koşuyormuş gibi geldi o anda. Döndü ve karanlığın ortasında hızla ilerleyen, tozlu, kırmızımsı bir leke gördü: kuru, toprak yolu aydınlatarak kımıldayan bir ışıktı bu. Işığın içinde bir gölge, bir adam vardı. Bir farın ışığı içindeymişe benziyordu. Koşuyordu yolda. Bir ışın değildi ama bu. Hiç bir yerden gelmiyordu, yansıtılmış da değildi. Adamı saran biçimsiz, ışıklı bir hava yığınıydı: tozlu, kırmızımsı.

Kim olduğunu anladı birden Silvio bunun: Enrico idi. Öne eğilmişti. Görünmez bir tramvaya yetişmek ister gibi koşuyordu. İçinden alev vurmuşcasına yanıyordu yüzü. Gözleri karanlığa dikiliydi. İleriye bakarak koşuyor, koşuyordu.

«Enrico!. Niye böyle koşuyorsun? Enrico!.» diye seslendi Silvio.

Onu burada bulmaktan şaşırmamış, sanki gelişini bekliyormuş gibiydi Enrico.

«Çabuk, çabuk, benimle konuşmak istiyorsan sen de koşmalısın, düşmanımız kaçıyor çünkü..» diye haykırdı.

Silvio yaşamı, Enrico ile birlikte, bilinmeyen günâhlar peşinde, serin çöllerde geçirdiği mutlu geceleri anımsadı. Kımıldadı ve kırmızımsı toprak yolun fosforlu ışığında Enrico'nun izlediklerini söylediği düşmanı ayırdetmeğe çalışarak, koşmağa başladı o da çevrelerini saran karanlığın içinde.

Ama hiç bir şey görmüyordu. Bir kaç adım ilerisi koyu karanlıktı. Bir uçurum çıksa önlerine zamanında duramazlardı.

«Enrico» dedi Silvio, soluk soluğa «Kimin peşindeyiz? Ben...»...Hiç bir şey görmüyorum diyecekti ki tozdan yapılmışa benziyen kara bir biçim, bir gölge beliriverdi iki adım önlerinde. Koşuyordu.

«İşte o» diye haykırdı Enrico: yaşarkenki, ulaşılmaz zevk yaratıklarını birden farkettiği zamanlardaki o kulakları tırmalayan sesiyle :

«İşte o» diye haykırdı Silvio da. Bir yerlerine ateş değmiş gibi son güçleriyle ileri atıldılar ikisi birden. Gözleri karanlıkta faltaşı gibi açılmıştı. Tüm kasları, eklemleri sızlamağa başlamıştı hemen Silvio'nun. Gövdesi ağır geliyordu: her sıçrayışta, bitkin, toprağa düşmekten korkuyordu. Fakat, böbreklerini yalıyan, barsaklarından geçip boğazına çıkan o ateş düşmeğe bırakmıyor, hep daha çok acı çektirerek durmadan ileriye itiyordu onu.

Gölge yine görünüp kaybolmuştu. İki adam yanyana izleyip duruyorlardı karanlığı araştırarak.

«Hiç dinlenmiyecek miyiz?» diye sordu birden Silvio.

«Hiç» dedi Enrico, «Artık ölmiyeceğiz» Koşarken gözlerinden aşağı iri yaşlar süzülüyordu.

Bunları gördü Silvio. Belleğinin gözleriyle de surasına burasına bir kaç beyaz bulut serpiştirilmiş mavi göğü, eğimli yeşil çayırları, rüzgârla sallanan yüksek servileri ve bir bölmede, çiçekler arasında, taştan küçük haçları yeniden gördü.

«Ya ben» diye hıçkırdı, «ben ölmeği her şeyi unutmak, varoluşu sona erdirmek, bitirmek, artık ölümü bile

dilememek, belki de çiçeğe dönüşmek diye düşünüyordum.»

Arkalarında, kulaklarının dibinde bir kahkaha çınladı. Hemen döndü Silvio, ama kimseyi göremedi.

«İşittin mi?» diye sordu Enrico'ya.

Arkasına dönmiyen Enrico, koşmasına ara vermeden eski dostuna bir göz atarak yanıtladı :

«Bu bir şey değil; göreceksin.»

Ama bütün bu sıkıntıların ne önemi vardı? Gerçek umutsuzluğun daha başka bir şey olduğunu seziyordu Silvio. Ölümün varolmadığını birden anlayıvermekti gerçek umutsuzluk. Ölüm bir aldatma, aptalca, acıklı bir dolap, yukarda, güneşin tatlı ışığında acı çekenleri avutmak için bulunmuş bir sözcüktü.

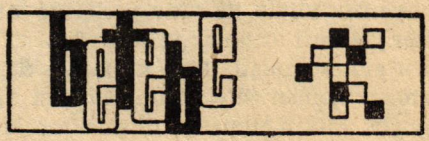

MOZAİKLERİ

ŞEHİRLERİMİZİN
EVLERİMİZİN
ŞENLİĞİDİR.

Satış Mağazası	:	**22 21 11**
Büro	:	**44 10 17**
Fabrika	:	**21 18 41**

Bir Açıklama

V. G.

Bundan onbeş yıl kadar önce Hindistan Elçiliği hesabına dilimize çevirdiğim Gandhi'nin **Hakikat Yolundaki Tecrübelerimin Hikâyesi** adlı eseri on, oniki yıl kadar önce Yeni İstanbul gazetesinde tefrika edilmişti. O gün bugün, bu eserin dilini sadeleştirip kitap halinde bastırmak için Hindistan Kültür ateşeliğine bir kaç kez başvurdum. Türlü nedenlerden bir sonuç elde edemedim. Geçen yıl Çan Yayınları'nda DOGRULUK YOLUNDA adıyla yayınlayacağımı ilân ettim ve çevirinin bugün benim bile güç anlar olduğum o eski dilini sadeleştirmeye başladım. Bundan on, onbeş gün kadar önce, çevirimin basıldığını Hindistan Haberler Bürosun bildirmesi üzerine öğrendim. Bu eseri ilk çevirdiğim günden buyana on beş yıl geçtiğini düşününce dilinin ne denli eski olduğu anlaşılır. Türk gençliğinin okuyup içine sindirmesini istediğim bu güzel eserin, kim basarsa bassın, temiz bir dille ortaya çıkmasını isterdim.

Gel gelelim, çeviri - benim çevirim demeğe dilim varmıyor - onbeş yıl önceki haliyle çıkmış bulunuyor. Üstelik kötü ve özensiz bir baskıyla.

Ötedenberi gelenektir: Bir kitabın yazarı ya da çevirmeni, kitabın baskısıyla ilgilenmeye çağrılır. Bu çağrıya karşılık verip vermemesi onun bileceği bir iştir. Ne var ki, böyle bir çağrı yapılması gereken en tabiî nezaket gereğidir. Bana böyle bir çağrı yapılmadan çevirimi gerekli çeki düzene sokmama imkân verilmeden basılmış olmasına üzüldüğüm kadar, Gandhi'ye karşı bağışlanmaz bir saygısızlık da saydığım için de üzülmekteyim. Benim demeye dilim varmıyan bu çeviriyi yenibaştan ele alıp Çan Yayınlarında yayınlıyacağımı okuyucularıma bildirmek isterim.

Baskı Tarihi : 31/12/1963

TÜRKİYE'DE

İLK florürlü

DİŞ MACUNU...,

DİŞ MİNELERİNİ SERTLEŞTİRİR ÇÜRÜMELERİ ÖNLER

YENU : 57 — Radar Reklâm 272

BAŞ ve ADALE AĞRILARINA KARŞI OPON FAYDALIDIR

OPON baş, diş, adale, sinir, lumbago, ve romatizma ağrılarını dindirir!

OPON bayanların muayyen zamanlardaki sancılarında faydalıdır

Sağlık mevzuunda ailenin en yakın dostunun doktoru nuz olduğunu unutmayınız

OPON

günde 6 adete kadar alınabilir

YEMU : 58 Faal Ajans 64

REKLÂM.
LARINIZ
İÇİN

"BASIN İLÂN KURUMU"

Genel Müdürlük
Cağaloğlu, Türk Ocağı Caddesi No. 1
İstanbul
Telefon : 22 43 84 - 22 43 85
Telgraf Adresi : BASIN KURUMU

ŞUBELER	DIŞ MUHABİRLER	
İstanbul	A.B.D.	İsveç
Ankara	Almanya (Federal)	İsviçre
İzmir	Almanya	İtalya
Adana	Avusturya	Japonya
Bursa	Avustralya	Lübnan
Diyarbakır	Belçika	Macaristan
Erzurum	Bulgaristan	Norveç
Eskişehir	Çekoslovakya	Pakistan
Konya	Danimarka	Polonya
Zonguldak	Fransa	Portekiz
	Hollanda	Romanya
	İngiltere	Yugoslavya
	İspanya	Yunanistan
	İsrail	

YEMU 59 : Basın — 22890

125 Kuruş